

**Omdat armoede
onaanvaardbaar is**

**Omdat armoede
iedereen aanbelangt**

Rede van Carl Decaluwé
gouverneur van West-Vlaanderen
provincieraad van 11 december 2012

**Omdat armoede
onaanvaardbaar is**

**Omdat armoede
iedereen aanbelangt**

Rede van Carl Decaluwé
gouverneur van West-Vlaanderen

Aan iedereen die in armoede leeft

Beste,

Iedereen heeft een basisbedrag nodig en daaraan gekoppeld rechtszekerheid om waardig te kunnen leven. We hebben allemaal vaste kosten en die betaal je dan ook. Als je constant vaststelt dat je niets meer over hebt voor eten, kledij en andere zaken, dan lopen er zaken fout.

Met de financiële ellende, komen er andere zorgen en muizenissen. Er is geen tevredenheid meer, want je financiële veiligheid en onafhankelijkheid is weg.

Armoede is een bitter gevoel. Het vreet aan je zelfbeeld. Je staat aan de zijkant. Schuld, een gevoel van minderwaardigheid of een depressie. Armoede zorgt voor stress en angst. Door armoede verlies je ook belangrijke kansen.

Misschien kreeg je uiteindelijk de eindjes zelf weer aan elkaar geknoopt of kwam er onverwacht een oplossing. Meestal blijft de ellende, ondanks af en toe een keer iets van geluk.

Wachten op een oplossing helpt niet en er zijn veel prachtige organisaties die je willen helpen om uit die armoede te geraken. Ik begrijp dat je het misschien te ambetant vindt om bij het OCMW aan te kloppen. Doe het toch. Ga ook eens over de drempel van een vereniging waar armen het woord nemen. Daar vind je niet alleen steun van mensen met dezelfde situatie. Er is ook een luisterend oor.

Ontvang hulp met een goed gevoel en ervaar dit niet als vernederend. West-Vlamingen zijn fier maar soms te koppig. Hierdoor blijft een situatie te lang duren. Dat hoeft niet. Aanvaard de hulp. Het vraagt moed en kracht, maar geloof dat je wordt geholpen uit je situatie. Geloof in jezelf, als een mens die ook zijn plekje onder de zon heeft. Met al je miserie heb je toch de kracht om door te doen. Dat is sterk. Weet dat diezelfde kracht die je neerhaalde, je ook naar een beter leven kan brengen.

De voorbije maanden heb ik veel geluisterd naar armen, naar organisaties die armoede bestrijden en ook naar de mening van veel mensen over armoede. Armoede is complex en zou niet mogen bestaan. Er zijn veel te veel schrijnende verhalen. Ik heb een pleidooi over armoede geschreven. Dat lees je hierna.

Een gouverneur kan zaken in beweging krijgen. Dat wil ik ook doen en in eerste instantie over armoede. Er zijn prachtige initiatieven en organisaties om armoede te bestrijden. Het beleid levert inspanningen en maakt afspraken om armoede halt toe te roepen, want nog steeds zijn we er niet.

Door de economische crisis is er nu meer werkloosheid. Die zorgt voor nieuwe armen. Door de hoge prijzen voor energie en huisvesting zijn er mensen met een job die niet meer rond geraken op het einde van de maand. Alarmerende cijfers en bijkomende uitdagingen. Toch wil ik jullie vertrouwen geven. Zonder tovermiddel. Dat heb ik niet, wel een raad: als je het nog niet deed, kruip uit je schelp. Blijf niet alleen met je ellende. Het ergste van armoede is de eenzaamheid en het rot gevoel. Iemand zei me: "Toen ik inzag dat ik er ook mocht zijn en er ook bij hoorde, vond ik veel dingen niet meer erg. Veel zaken hoefden voor mij zelfs niet meer".

Ik strijd samen met veel anderen voor een ander beeld over armoede en voor begrip voor de armen. Jullie tellen ook mee.

In mijn rede staat een pleidooi voor solidariteit en voor buurtwerking. Zodat jullie ook mee aan boord blijven en kunnen genieten van wat West-Vlaanderen te bieden heeft.

Jullie kunnen zeker op mijn steun rekenen. Dat verdienen jullie.

Carl Decaluwé
Gouverneur van West-Vlaanderen

Inhoudstafel

Voorwoord	4
Inhoudstafel	6
1. Armoede is een onaanvaardbare realiteit	10
2. Onbehagelijke cijfers en het inkomen dat alles bepaalt	14
2.1 Armoede is moeilijk uitroeibaar	14
2.2 Arm zijn is meer dan te weinig geld hebben	17
3. Dialoog en participatie zijn belangrijk	22
3.1 Vragen aan de armen zelf	24
3.2 Cultuurparticipatie en serviceclubs	27
4. De school heeft een belangrijke rol	32
4.1 Schoolproblemen van kansarmen	33
4.2 De sociale afkomst en de schoolcarrière	34
4.3 Signalen en de schoolrekening	35
4.4 Schooluitval	37
4.5 De Katrol	38
4.6 Ervaringsdeskundigen in armoede en sociale uitsluiting	39
5. Wat met de jonge tieners?	42
5.1 Gekleurde kinderarmoede	46
6. Wegwijs en vereenvoudiging	50
6.1 Aangepaste brieven	50
6.2 Gedigitaliseerde informatiegegevens	51
6.3 Kortrijkse Wijsneuzen	52
6.4 OCMW's speuren naar onderbescherming	53
6.5 Onderbeschermde landbouwers	54
6.6 Proactieve aanpak	55
7. Sociale huisvesting en cohousing	58
7.1 Sociale huisvesting met lange wachtlijsten	59
7.2 Sociale verhuurkantoren bieden hulp	60
7.3 Senioren en huisvesting	61
7.4 Begeleiding in de zoektocht naar een woning	62
7.5 Het woonloket van de gemeenten	62

8. Energiekosten en goedkope woningen in dorpen	66
8.1 Vervoersarmoede op het platteland	66
8.2 Grote renovatienood van dorpswoningen	67
8.3 Energiearmoede	68
8.4 Energieverslindende sociale woningen	69
8.5 Energie is ingewikkeld	70
8.6 Sociale leverancier met hoge prijzen	71
8.7 Het wel en wee van de budgetmeter	72
8.8 Eén loket voor wonen, energie en water	74
8.9 De groepsaankoop van de provincie West-Vlaanderen	75
9. Uithuiszettingen en nachtopvang	78
9.1 Verkrotte woningen	78
9.2 Huurachterstal	79
9.3 Thuisloosheid	81
9.4 De provincie ondersteunt	84
10. Armoede bij zelfstandigen	88
11. Verkeersveiligheid en kansarme buurten	94
11.1 Kansarme buurten in West-Vlaanderen	95
12 De buurt kan heel wat in beweging brengen	100
12.1 Ongelijkheid ondermijnt een samenleving	101
12.2 De kracht van solidariteit	102
12.3 Het sociaal kapitaal	102
12.4 Het sociaal belang van buurten	103
12.5 Een sterke samenleving in buurten en dorpen	104
12.6 Het buurtnetwerk	105
12.7 Ontmoetingen in de zelfredzame buurt	106
12.8 Nieuwe Stad in Oostende	107
12.9 Buurtwerking 't Park in Wervik	108
12.10 Geen mirakelmiddel	108
13. Twaalf tips voor actie	112
14. Bibliografie	116
15. Bijlagen	122

1.

**Armoede is een
onaanvaardbare
realiteit**

1. Armoede is een onaanvaardbare realiteit

“Armoede zit niet in de eerste plaats in de portefeuille, maar in het hoofd”. Dat las ik maanden geleden en dat is blijven hangen. Omdat ik er een ander beeld over had. Ik vond het opiniestuk terug en las opnieuw over een hulpverlener die concludeert dat mensen afhaken: “Ze voldoen niet meer aan de eisen van deze maatschappij, die de lat steeds hoger legt. Sommigen willen zelfs niet meer geholpen worden. Ze kunnen het gewoon niet meer aan. We zijn het prototype van de welvaartsstaat maar tegelijk ook een harde samenleving. Wie uit de boot valt ‘heeft het zelf gezocht’. Niemand hoeft op straat te slapen, toch? De ellende achter de doffe blikken in het sociaal eethuis zegt echter iets anders. Soms is er hoop. Maar velen geraken nooit nog uit het moeras”¹.

Ook West-Vlaanderen kent dit fenomeen. Ook hier bestaat er een rauwe realiteit van diepe armoede, die woekert tot in de diepste vezels van onze provincie. Armoede is hier een grotendeels verborgen fenomeen en is daardoor geweldig onderschat.

Nog in hetzelfde opiniestuk van begin dit jaar staat dat we rijker en welvarender worden, maar dat tegelijk de diepe armoede toeneemt. Dat de aanhoudende crisis zeker een rol speelt: *“Wie zijn baan of zijn zaak verliest en geen reserves heeft opgebouwd kan snel afglijden. Cruciaal ook: de stijgende huis- en energieprijzen”*. Ik kan het zelf niet beter formuleren. Het is schrijnend. Vooral ook de wetenschap dat die mensen niet uit het slop geraken door barmhartigheid. Een aalmoes is een druppel op een hete plaat.

Armoede en sociale uitsluiting worden duur betaald. Behalve met financiële zorgen gaat een lagere sociaaleconomische status veelal gepaard met een verhoogd risico op een ondermaatse huisvestingssituatie, een grotere kans op structurele werkloosheid, op gezondheidsproblemen, op vroegtijdig sterven, op verlaagde onderwijskansen voor de kinderen.

Voor mij is armoede geen marginaal fenomeen, dat onvermijdelijk is en zo goed en zo kwaad als het kan onder een bepaalde statistische drempel moet worden gehouden.

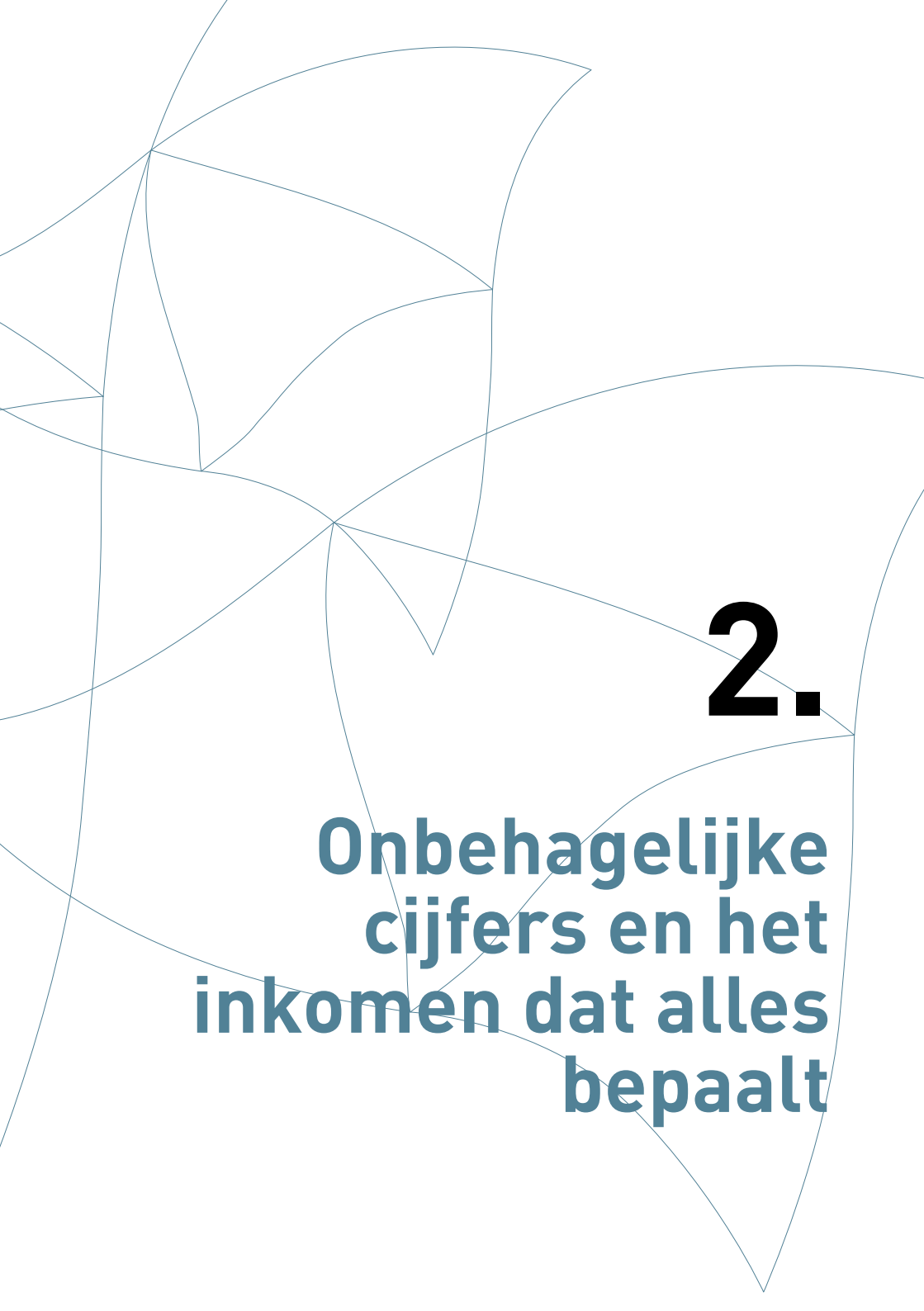
1 Van de Weghe, W. [2012] Arm Vlaanderen. Uit: De Tijd, 4 februari, p. 37

Armoede is een onaanvaardbare realiteit. Daarom gaat mijn eerste rede voor de provincieraad over armoede. Over armoede is al veel geschreven, gesproken en gestudeerd. Het behelst heel veel facetten van het dagelijks leven.

De ambitie om alles te willen schrijven, is niet het opzet. Dat kan het ook niet zijn. Armoede is zo levensomvattend dat niet alles kan worden gebracht. Ondermeer over werk, gezondheid en sociale economie is er weinig of niets opgenomen. Niet omdat dit geen belangrijke items zijn, wel integendeel. Armoede uit zich in problemen op verschillende domeinen en problemen die mekaar meestal ook versterken. Zo zijn de geestelijke gezondheid van mensen in armoede en hun toegang tot geestelijke gezondheidszorg kritieke punten. Werk en sociale economie zijn ontegensprekelijk zeer belangrijke hefboomen, waarover reeds veel is gepubliceerd. Ik maakte nadrukkelijk de keuze om enkel de onderwerpen te behandelen die mij vanuit de praktijk werden aangebracht. Het spreekwoordelijk kiezen en verliezen weegt immers niet op tegen het effect van prioriteiten stellen.

Ik hoop dat mijn rede kan inspireren en motiveren om van armoedebestrijding meer dan ooit een prioriteit te maken.

2.

**Onbehagelijke
cijfers en het
inkomen dat alles
bepaalt**

2. Onbehagelijke cijfers en het inkomen dat alles bepaalt

2.1 Armoede is moeilijk uitroeibaar

Arm zijn in West-Vlaanderen is anders dan in armoede leven in Malta. Armoede is meer dan een bepaald inkomen hebben. Want dat verschilt van land tot land. Arme mensen in België hebben meestal meer geld nodig dan arme mensen in zuiderse landen. Je kan niet over armoede spreken zonder naar de rijkdom te kijken. Vorig jaar berekende de onderzoekster Bérénice Storms hoeveel geld een gezin hier nodig heeft om op een menswaardige manier aan onze maatschappij te participeren. Gezonde voeding, geschikte kleding en schoenen uit de winkelketens, persoonlijke verzorging en gezondheidszorg, een kwaliteitsvolle huurwoning aan een betaalbare prijs, rust en ontspanning in het binnenland, gezinsuitstap, een verjaardagsfeest voor de kinderen, speelgoed, zakgeld, internet, gezelligheid thuis, fiets en openbaar vervoer: hiervoor heeft een gezin met twee kinderen (8 en 15 jaar) maandelijks 2.241 euro nodig. De Europese armoedegrens voor een gezin met twee kinderen is 2.028 euro.

Het percentage van mensen in een situatie van armoederisico in Vlaanderen is 10,4%. Dat zijn ruim 121.000 West-Vlamingen. Om te vergelijken: Brugge heeft bijna 117.000 inwoners.

Ruim 10% van de West-Vlamingen krijgt vroeg of laat te maken met armoede. Deze mensen zijn extra kwetsbaar: ze zijn laaggeschoold, komen uit een gebroken gezin, worden ziek of invalide, komen zonder werk te staan... en belanden in de armoede. Er is een verhoogd armoederisico voor wie werkloos is. Dit voorjaar 2012 telde West-Vlaanderen 30.055 werklozen, ongeveer evenveel als in 2011 (30 010). **Het armoederisico bij Vlaamse gezinnen met kinderen, waar niemand werkt, is 60,2%.** Als beide ouders werken, is dit risicopercentage nog maar 2,6%. De meeste armen in onze maatschappij zijn werkloos, al groeit de groep van werkende armen aan. Er bestaan dan wel uitkeringen en bestaansminima, maar onze welvaartstaat functioneert lang niet perfect. En er is meer aan de hand: de familiale banden zijn minder hecht dan vroeger, het sociale weefsel rafelt uit, niet iedereen kan de flexibiliteit opbrengen die onze 24-uurseconomie vereist. Allemaal factoren die ertoe bijdragen dat mensen door de mazen van het net vallen.

Hoeveel armen zijn er in West-Vlaanderen? Niet iedereen met een situatie van armoederisico is daarom ook arm. Maar men kan ook arm zijn zonder specifieke risicosituatie. Meten is weten.

14,2% West-Vlamingen heeft recht op een voorkeurtarief in de ziekteverzekering. Dat is een belangrijke indicator omdat enkel mensen met een relatief laag inkomen dit tarief krijgen. Dat zijn 166.150 West-Vlamingen met een bruto gezinsinkomen van minder dan 16.306,33 euro of bruto 1.359 euro per maand. De kanttekening is dat hierbij ook de gepensioneerden zijn gerekend.

Om de evolutie van kansarmoede bij zeer jonge kinderen op te volgen wordt per jaar de kansarmoede-index berekend. Dit gebeurt op basis van de geboorten in kansarme gezinnen. De kansarmoede-index 2011 voor West-Vlaanderen is 9%. In onze provincie leven negen op honderd kinderen jonger dan drie jaar in een kansarm gezin. In Vlaanderen is dit één op tien baby's en kleuters (9,7%).

Nooit eerder waren de statistieken over de omvang, de samenstelling en de duurtijd van de armoede zo goed als nu: we beschikken over nauwkeurige gegevens over inkomen, arbeid, scholing, huisvesting, welbevinden en zelfs geluk van rijke en arme mensen in België en in de andere lidstaten van Europa. Deze gegevens worden jaarlijks bijgewerkt en verwerkt in dikke rapporten over armoede en uitsluiting.

Er is een grote teldrang naar de omvang en kenmerken van armoede. Allemaal om het probleem van armoede te beheersen, te begrijpen en oplosbaar te maken. Omdat armoede zo moeilijk uitroeibaar blijkt.

Het is een feit dat de armoede niet verdwijnt, wel integendeel. Armoede is een hardnekkig probleem. We mogen niet blind zijn voor het feit dat slechts een kleine groep rijken gevrijwaard is van armoede. De economische crisis is niet voorbij. Een inkomen hebben is de beste garantie tegen armoede. Als die door de crisis wegvalt, kan er snel een ander scenario zijn. Wanneer in een gezin niemand nog een job heeft, is de kans twee op drie dat men in armoede verzeilt.

Al te veel is armoede een verborgen probleem. Wie zelf in armoede leeft, komt er niet graag mee naar buiten. Wie niet in armoede leeft, is zich nauwelijks van het probleem bewust of kijkt er liever overheen. Maar armoede verdwijnt niet

door er de ogen voor te sluiten. Ondanks al onze welvaart slagen we er niet in om iedereen de kans te geven op een menswaardig bestaan. Dat is een schrijnende vaststelling.

De oorzaken van de niet gedaalde armoede vind je volgens professor Bea Cantillon (Universiteit Antwerpen) niet in de doelmatigheid van een specifiek armoedebeleid. De oorzaken zijn eerder structureel.

De oorzaken verwijzen volgens haar fundamenteel naar de globale verdeling van armoede en welvaart in de hedendaagse welvaartsstaten. Onze welvaartsstaat heeft tot doel een zo hoog mogelijke welvaart te creëren. Deze welvaart wordt dan zo goed mogelijk verdeeld over de bevolking. Dit vermindert de ongelijkheden die eigen zijn aan de mechanismen van de vrije markt. Het is een systeem dat zorgt voor sociale bescherming, onderwijs, gezondheidszorg en welzijnsvoorzieningen voor de hele bevolking.

De laatste tien à 15 jaar is er echter veel veranderd op socio-economisch vlak. Onze bevolking veroudert. De laatste jaren worden we ook geconfronteerd met een economische terugval. Er zijn nieuwe sociale risico's als laaggeschooldheid en de gevolgen door echtscheidingen (wat de laatste jaren almaar meer gebeurt bij gepensioneerden). De combinatie gezin en arbeid zorgt ook voor fricties.

De welvaartsstaat evolueert van louter beschermen naar investeren. Werk, nieuwe sociale risico's en budgettaire discipline zijn nu de focuspunten. Deze tendens is eigenlijk ten koste van de basisbescherming van mensen die, ondanks de inspanningen van het beleid, toch door de mazen van het net vallen. Hun leefloon laat niet toe echt menswaardig te leven in Vlaanderen. Het inkomen van een invalide alleenstaande moeder met twee kinderen bedroeg in het begin van de jaren '90 nog 71% van het inkomen van een gelijkaardig gezin met een gemiddeld loon. Nu is dat 63% van het gemiddelde loon geworden². Het herverdelingsvraagstuk blijft dus belangrijk, evenals het mededogen voor wie echt niet mee kan met de samenleving.

2 Cantillon, B. *Recht op inkomen*. In: *De strijd aan de onderkant wordt bitser. Straathoekwerk vertelt*. p. 10-17, www.straathoekwerk.be

2.2 Arm zijn is meer dan te weinig geld hebben

De prijzen voor huur en stroom blijven stijgen. Verzekeringsmaatschappijen berekenen voor iedere klant een ander risico. Lenen is voor rijkere mensen goedkoper dan voor armen. Het zijn maar enkele voorbeelden van een puur economische manier van denken. Dit laat diepe sporen na in de broze rand van onze maatschappij. Ook eten en kleren kosten geld. Dat betekent dat gezinnen in armoede weinig geld hebben voor andere zaken.

Het staat in alle rapporten: armoede is een combinatie van achterstellingen, die te maken hebben met inkomen, slechte huisvesting, gebrek aan gezondheidszorg en goede opvoeding of toeleiding naar de school en met te weinig participatie aan de samenleving.

Armen merken dag in dag uit dat ze geen toegang hebben tot kansen en mogelijkheden die anderen wél hebben. Ze leven minder lang, ze zijn vaker ziek, ze kampen met schulden, ze hebben niet eens altijd voldoende geld om gezond te eten, hun kinderen kunnen niet mee op school...

Leven in armoede is een verhaal van uitsluiting. Dat heeft gevolgen voor de persoonlijke ontwikkeling. *“Mensen die in armoede leven, dragen een enorm gekwetste binnenkant met zich mee. Uitgesloten worden, vreet als een kanker aan je persoonlijkheid. Zowel je gevoelens als je vaardigheden worden erdoor aangetast. Het doet bij de arme het gevoel ontstaan, dat hij niet het recht heeft iemand te zijn”³.*

Er zijn diepe kloven tussen mensen in armoede en de rest van de samenleving. Vooreerst is er een belangrijke structurele kloof. Armen blijven verstoken van basisrechten zoals huisvesting, doordat ze kampen met het probleem van ongezonde, energievretende en te dure woningen. De meeste reglementeringen zijn afgestemd op een modaal gezin, waartoe armen niet altijd behoren.

3 Spiesschaert, F. (2005). *Ervaringsdeskundige in armoede en sociale uitsluiting. Een inleiding tot de methodiek*. ACCO

Niet-armen bekijken de problemen van de armen vanuit hun eigen cultuur. De mensen in armoede geraken dikwijls in een afhankelijkheidspositie en aan de onderkant van elke sociale relatie.

Naast deze participatiekloof is er ook een gevoelskloof. De samenleving geeft aan armen het gevoel dat ze zelf schuldig zijn aan hun eigen situatie.

Daarnaast is er ook een existentieel verlangen van de mens om erbij te horen. De maatschappelijke uitsluiting van armen geeft bij deze mensen een versterkte drang om toch maar mee te tellen. Hierdoor doen ze soms te dure aankopen. Mensen in armoede hebben ook dikwijls verbazend weinig kennis van de maatschappij en haar instituties. Ook is er een vaardigheidskloof door een tekort aan vaardigheden in meer praktische zaken als huishouden en gezinsadministratie.

Niets is echter delicateser dan stigmatiseren en theorieën veralgemenen. Er zijn telkens andere verhalen, achtergronden, moeilijkheden en drijfveren. Bovendien is generatiearmoede anders dan armoede waarbij je door geldgebrek niet meer aan het normale leven met alle dingen kunt meedoen. Generatiearmoede duidt op een vicieuze cirkel waarbij armoede doorgegeven wordt van generatie op generatie.

Mensen in armoede worden ook veelal geconfronteerd met veel samenhangende problemen, die elkaar versterken. Dat bemoeilijkt de kans om eruit te geraken.

3.

**Dialogo en
participatie zijn
belangrijk**

3. Dialoog en participatie zijn belangrijk

Om uit de armoede te ontsnappen zijn een inkomen, een job of een opleiding zeer vanzelfsprekende sleutels. Dit alleen volstaat echter niet, zeker niet voor de generatiearmen. Om uit de armoedespiraal te geraken hebben zij meer nodig: ook nieuwe relaties, sociale netwerken en emotionele ondersteuning.

Mensen in armoede geraken door een gebrek aan materiële middelen gemarginaliseerd in de samenleving. Velen blijven in hun situatie zitten omdat ze niet weten hoe het anders moet. Schaamte, schuldgevoelens en onmacht maken dat kansarmen zich terugtrekken uit de maatschappij door in het verweer te gaan of door af te haken. Dit soort afzondering is zorgelijk. Mensen in armoede ontwikkelen ook een eigen denk- en leefwereld, doordat de uitsluitingsprocessen hen naar de marge van de samenleving drijven. Weliswaar zijn de gevoelens van schaamte en onmacht bij kansarme jongeren heel bepalend voor de manier waarop ze later problemen zullen aanpakken. Ze ontwikkelen uit zelfbehoud gedragspatronen en strategieën die kunnen bijdragen aan het tot stand houden van de dynamiek van marginaliseren en uitsluiten. Deze mensen moeten in de eerste plaats uit hun isolatie geraken. Inspanningen om participatie aan de samenleving te bevorderen, zijn daarom belangrijk. In de leefomgeving van armen leeft de motivatie om lid te worden van een vereniging of jeugdbeweging niet. Op je eentje een plaats vinden in een grote groep is moeilijk. Het is tevens niet eenvoudig om een groep armen te leren kennismaken met mensen die niet in armoede leven.

De dagelijkse realiteit van armoede en de diepe wortels ervan zijn grotendeels onbekend voor de niet-armen. Daarnaast bepaalt de berichtgeving in de media mee het beeld dat mensen over armen hebben. In positieve zin kunnen ze mensen sensibiliseren voor armoede, zodat ze openstaan voor armen. In negatieve zin kunnen ze stereotypen en vooroordelen over de armen in stand houden. Journalisten en andere mediamakers mogen niet vergeten dat armoede een product van de samenleving is en dat het ingebakken zit in de manier waarop onze samenleving is ingericht en werkt. Het thema armoede is delicaat, onder meer omwille van de vraag naar verantwoordelijkheid die eraan vastkleeft. Een arme kan op verschillende manieren worden voorgesteld: hij/zij

is zelf verantwoordelijk voor zijn/haar problemen door luiheid en onvermogen of is een slachtoffer van maatschappelijke veranderingen en factoren.

Op de provinciale trefdag over beeldvorming rond armoede in het voorjaar 2012 bracht professor Danny Wildemeersch (KUL) enkele markante inzichten over hoe er algemeen over armoede wordt gedacht. Er is de laatste jaren een duidelijke politieke verschuiving naar het responsabiliseringsdiscours. Dat is de redenering dat je in de eerste plaats zélf verantwoordelijk bent als je het niet goed hebt.

Men spreekt almaar meer over de hangmatsamenleving. Iedere samenleving moet een vangnet hebben voor kwetsbare burgers. Maar dat vangnet moet inderdaad geen verfoeilijke hangmat worden. We mogen in ons rechten-en-plichten-verhaal echter niet doorschieten. Want dikwijls liggen structurele, wereldwijde processen ten grondslag aan lokale fenomenen die mensen in de armoede drijven. *“Dat moraliserende discours van rechten en plichten duikt tegenwoordig overal op en is niet langer het privilege van de rechtse partijen. Het vervangt langzaam maar zeker het discours van solidariteit, ook binnen de progressieve partijen. In toenemende mate worden individuen verantwoordelijk gesteld voor de oplossing van de problemen die heel dikwijls een structurele oorzaak hebben”* [Danny Wildemeersch, 2010] .

Het is belangrijk dat de niet-armen de wereld van de armen leren kennen. Zo is plattelandsarmoede een onzichtbaar maar groeiend fenomeen, dat voor velen ver van hun wereld staat. De Morgen titelde in haar krant van 27 april 2012: *“Voor armen is een dorp een openluchtgevangenis”*. De krant verwijst naar de bevindingen van onderzoekster Carmen Mathijssen: *“Armoede wordt snel gelinkt aan stedelijkheid, en voor het platteland is er maar weinig interesse”*. West-Vlaanderen heeft voor het merendeel platteland en geen grootsteden. *“Als er weer bespaard moet worden op openbaar vervoer, zijn het veelal de dorpen die getroffen worden, wegens minder reizigers. En dan is een dorp bijna een openluchtgevangenis. Sommigen vragen zich dan af waarom mensen die het nodig hebben, perse op het platteland moeten gaan wonen. Maar niet iedereen heeft het voor het kiezen”*.

Naast de structurele component van armoede moet er ook gewerkt worden aan de persoonlijke component. Zodat een echte dialoog tussen kansarmen en niet-armen echt mogelijk wordt.

Eind 2010 nam de stad Brugge het initiatief van de Dialoogtafels. Beleidsverantwoordelijken en mensen die in armoede leven, gingen de dialoog aan over zeven thema's. Bij de indianen en bij stammen in Afrika bestaan de dialoogtafels al lang. Zonder echte tafel dan wel. Voor bijzondere gelegenheden vormde men een cirkel. Er ontstond heel gemakkelijk een gesprek waar vertrouwen en respect aanwezig was.

Uit het verslag over de Dialoogtafels van Brugge, blijkt onder meer dat echte luisterbereidheid verschrikkelijk belangrijk is voor kansarmen. Dat ambtenaren en vrijwilligers niet steeds moeten spreken in de plaats van mensen in armoede. Dat de basis voor participatie klare taal is.

3.1 Vragen aan de armen zelf

In het voorjaar had ik op een avond in Kortrijk een afspraak met een groep mensen die het minder goed hebben. Dat was in het buurtcentrum Overleie. Ik hoorde aangrijpende verhalen over overleven met weinig of niets. Het is moeilijk om je voor te stellen wat echte armoede is. Deze mensen beloofden me na afloop mijn enquête in te vullen. Dat hebben ze ook gedaan. Hiermee probeer ik een eigen beeld te krijgen over het profiel, de moeilijkheden en verwachtingen van armen. Een week na deze ontmoeting ontving ik in mijn ambtswoning een interessante groep mensen uit de West-Vlaamse verenigingen waar armen het woord nemen en de welzijnsschakels. Die verenigingen zijn een partnerschap van vrijwilligers met armoede-ervaring en vrijwilligers zonder armoede-ervaring. Ze geven mensen de mogelijkheid om elkaar op een laagdrempelige manier te ontmoeten en hun ervaringen met elkaar uit te wisselen. Hun engagement trof me. Ook van hen kreeg ik ingevulde enquêtes. Zij gaven interessante input over onder meer sociale tewerkstelling, de vrijetijdspas en over plattelandsarmoede. Ze beklemtoonden het belang van solidariteit. We mogen inderdaad niet stranden in een anekdotiek van verhalen die enkel medelijden opwekken. Medelijden is niet hetzelfde als solidariteit. Medelijden zet aan tot paternalisme. Solidariteit zet aan tot structurele herverdeling.

Toen gebruikte ik nog de term sociaal zwakkeren. Nu doe ik dat niet meer. Een sympathieke geëngageerde dame wees me er op dat dit een verkeerde term is. Omdat armen niet in se zwak zijn. Veel armen hebben een ongelooflijke motivatie en draagkracht om hun situatie en die van hun kinderen te verbeteren. Mensen in armoede zijn vaak ongelooflijk solidair met anderen die het moeilijk hebben. Armen slagen er in om, ondanks chaos en zware moeilijkheden, toch te overleven.

Ik geef enkele opvallende zaken uit de verwerking van de 45 enquêtes. Dit beperkte aantal heeft zeker geen representatieve wetenschappelijke waarde. Het is wel de stem van enkele armen.

69% bevestigt de stelling dat armoede vooral gaat over altijd maar geld te kort hebben. Voor 48,2% is armoede geen tijdelijk en oplosbaar probleem voor wie het meemaakt. Het merendeel bevestigt dat een inkomen dat te laag is om te kunnen meedoen met de rest van de samenleving de oorzaak en het gevolg is van een hele reeks bestaansproblemen (82,7%). Vreemd genoeg is er toch nog 3,4% die niet akkoord gaat met de stelling dat armoede ook voor komt bij werkenden met een laagbetaalde job. 72,4% beaamt dat armen dikwijls niet worden aangenomen voor jobs waarvoor ze geschikt zijn, omdat ze geen diploma hebben of vanwege hun uiterlijk.

Er is enige voorbarigheid bij de vaststelling dat het individueel schuldmodel sterk aanwezig is. 65,6 % vindt dat de armen schuldig zijn aan hun eigen situatie. Dat staat loodrecht tegenover het maatschappelijk ongevalmodel. In dat model is de persoon niet zelf de schuld van zijn/haar armoede. Armoede is dan het gevolg van plotse veranderingen in de maatschappij, zoals de economische crisis, het uiteenvallen van de gezinsstructuren, de automatisering van arbeid,.... Toch vindt 62% dat armen een grote motivatie hebben om hun eigen situatie en die van hun kinderen te verbeteren. Al vindt drie vierde van de respondenten dat armen niet altijd de draagkracht hebben om een betere toekomst te maken voor henzelf.

Dat ook armen het belangrijk vinden om erbij te horen bevestigt 58,6%. Dat gaat samen met de 62% die vindt dat armen door de uitsluiting een versterkt verlangen hebben om er toch bij te horen en dat ze hierdoor zaken kopen zoals dure gsm's en meubels. Schuldbemiddeling is voor 69% van de respondenten een belangrijke taak van een OCMW. Iemand noteerde op haar enquête dat er weinig diensten hun verantwoordelijkheid nemen : [... *waardoor ze u blijven doorsturen van de ene dienst naar de andere. Sociale sector heeft normaal een luisterend oor, maar in werkelijkheid*

valt dit dik tegen. En er worden zoveel vergaderingen etc gehouden, waar grote beloftevolle woorden vallen, maar jammer genoeg allemaal verdwijnen in lucht]. Voor 72,4% geldt dat de armen moeilijk greep krijgen op hun eigen leven, omdat niet-armen afkomen met duizend en één tussenkomsten. Evenzeer geldt voor hen de bevinding dat niet-armen de problemen van de armen vanuit hun wereld en eigen cultuur bekijken. Op een andere enquête staat geschreven: *“Er moeten meer structurele veranderingen komen in plaats van losse, eenmalige acties”*. 51,7% vindt dat éénmalige initiatieven tegen armoede op medelijden zijn gebaseerd.

Het BMLIK, de Beweging van Mensen met Laag Inkomen en Kinderen uit Oostende, gaf haar prioriteiten door: een betaalbare woning, verkorte wachtlijsten, beter onderhouden sociale woningen, betaalbare energie en de groepsaankoop groene energie van de provincie ook toegankelijk maken voor mensen in armoede met budgetmeters. Uit hun enquêteresultaten vielen me enkele opmerkingen op. Dat mensen in een beschutte werkplaats ook weinig hebben. Dat je door ziekte ook praktische zaken als huishouden niet meer kan doen: *“Nu kan ik niet meer poetsen door ziekte. Mijn laatste budget gaat naar medische kosten”*. De enquêteresultaten lagen in dezelfde lijn van de voorgaande.

Ook ging ik rond de tafel zitten met het werkveld zelf. Dat zijn organisaties die met armoedebestrijding, samenlevingsopbouw en buurtopbouw bezig zijn. Ook uit het middenveld waren er deelnemers aan dit forum. De conclusies en punten die naar voren kwamen tijdens dit overleg vormen de basis van deze rede. Ik erken hun professionaliteit en inzichten over armoede.

Alle gesprekken die ik over armoede had, hebben mij sterk overtuigd van het nut van dialoog en het luisteren naar de armen. Ik kan de diverse dialooginitiatieven enkel maar aanmoedigen en wil hiertoe iedereen sensibiliseren. Het zijn ongetwijfeld hefbomen tot armoedebestrijding.

Dialoog zorgt voor kennis van de beide leefwerelden – van de niet-armen en de armen – wat kan leiden tot een andere houding, begrip en solidariteit. Het gaat tevens om opmerkelijke, geduldige aandacht, gebaseerd op echtheid. Dat geeft mensen erkenning, troost, respect en nieuwe mogelijkheden. Die aandacht geven, creëert communicatieve ruimte en schept opnieuw kansen voor relatieopbouw.

3.2 Cultuurparticipatie en serviceclubs

Armoede is een centraal element in de sociale uitsluiting en treedt op wanneer de aanwezige drempels mensen niet enkel verhinderen deel te nemen aan het culturele leven, maar ook hindernissen vormen voor de persoonlijke ontwikkeling.

Deelname aan het culturele leven lijkt voor de meeste buitenstaanders de laatste zorg van mensen in armoede, een dimensie die kan toegevoegd worden als andere basisbehoeften vervuld zijn: een 'luxe', de zogenaamde 'bovenste laag' in de behoeftepiramide van Maslow (er moet eerst aan de onderste lagen van de behoeften voldaan worden). Mensen in armoede zelf ervaren dat anders: *'Omdat de culturele armoede alle aspecten van het leven beïnvloedt, en er zelfs de essentie van vormt, leidt ze tot een meer verregaande vorm van uitsluiting dan de economische armoede'*.

Toch zorgt ook het feit dat men met een beperkt budget weinig of geen keuzemogelijkheid heeft ervoor dat het bestaande klassieke culturele aanbod voor veel kansarmen onbekend is. De kostprijs is niet de enige drempel: als alle activiteiten gratis zouden aangeboden worden, is het niet vanzelfsprekend dat mensen in armoede volop zouden participeren. De capaciteit om culturele inhoud te verwerken, statusverlegenheid en statusmotivatie zijn bijkomende determinerende aspecten die het voor mensen in armoede minder evident maken om aan cultuur deel te nemen. Desalniettemin kunnen we niet zomaar concluderen dat er geen cultuurminnende armen zijn en determinerend gaan denken. Daarom juich ik het initiatief van het Concertgebouw van Brugge toe, om voor elke voorstelling enkele kaarten gratis ter beschikking te stellen voor kansarmen. Ik weet dat zij niet de enige zijn. Tijdens het overleg met verenigingen waar armen het woord nemen, werd er ook gewezen op de uitstekende organisatie van de cultuurdienst van Brugge die onverkochte kaarten enkele dagen voor de uitvoering ter beschikking stelt van armoedeorganisaties.

Ook de serviceclubs willen een duitje in het zakje doen. Inzet voor de maatschappij en ondermeer specifiek voor kansarmen is voor veel van deze verenigingen het opzet. Serviceclubs voeren wel eens acties inzake de strijd tegen honger en armoede. Veelal aangaande het materiële aspect: zorgen voor een kerstmaal, voor een bijkomende verblijfplaats van een vrouwenvluchthuis,... Allemaal nobele

initiatieven. De leefwereld van de serviceclubleden ligt veelal ver verwijderd van die van kansarmen. Hierdoor bestaat het gevaar van paternalisme. De waardigheid van kansarmen mag niet in het gedrang komen door goedbedoelde giften en hulp. Een samenwerking met de Voedselbank heeft een structureler positief effect. Ik wil me voorzichtig uitdrukken en ga zeker niet beweren dat het verloren moeite is. Integendeel, ieder initiatief ter bestrijding van armoede is lovenswaardig. Wel durf ik de serviceclubs aanbevelen om eens een ervaringsdeskundige in armoede uit te nodigen op een vergadering. Het is zeer verhelderend als je van iemand die de praktijk van armoede gekend heeft, hoort uitleggen waarom armen bepaalde zaken prioritair stellen. Dit is een suggestie.

Van mijn kant ben ik graag bereid om serviceclubs te bezoeken met het verhaal rond mijn rede over armoede. Laat dit een uitnodiging zijn.

4.

**De school heeft een
belangrijke rol**

4. De school heeft een belangrijke rol

Laaggeschoolden hebben 23% armoederisico. Andere cijfers geven aan dat de activiteitsgraad bij een laag onderwijsniveau in Vlaanderen 45,9% is. Niet iedereen heeft weliswaar het IQ om ingenieur te worden. Ons onderwijssysteem focust sterk op intellectuele capaciteit. Nog steeds blijven andere vaardigheden als praktisch zijn, stipt, creatief, sociaal, werklustig of ondernemend eerder ondergewaardeerd. Nochtans zijn het ook belangrijke troeven. Het is wel een feit dat in onze harde kennismaatschappij een zo hoog mogelijk diploma een belangrijke sleutel is. Het verwerven van kennis - zeker ook technische - en vakvaardigheden vergroot sterk de kansen op de arbeidsmarkt. Er is grote nood aan vakmensen. Dat blijkt duidelijk uit de lijst met knelpuntberoepen.

Kansarme kinderen gaan net als andere kinderen naar school. Zij hebben net als andere kinderen het recht en de plicht om te leren en zij krijgen in principe net dezelfde mogelijkheden aangereikt om een diploma te halen. Toch blijkt dat heel wat kinderen uit lagere sociale milieus sneller doorstromen naar het bijzonder onderwijs, vaker hun jaar moeten overdoen en over het algemeen een lager diploma behalen dan hun leeftijdsgenoten van een hogere sociale afkomst.

Statistieken wijzen uit dat slechts 10 % van de armste 15-jarige leerlingen in het ASO terecht komt, terwijl op dezelfde leeftijd 90 % van de rijkste leerlingen naar een ASO-school gaat⁴. Dat is een ongelijkheidsmechanisme, dat sociale ongelijkheid reproduceert.

Onder de generatiearmen zijn er nog steeds veel laag- of niet geschoolden. Sommigen verlieten de school zonder voldoende te kunnen lezen of schrijven. Bij deze kinderen thuis zijn er dikwijls weinig mogelijkheden om te leren: de ouders kunnen niet helpen met het huiswerk, begrijpen de schoolwereld niet en er is geen ruimte of een rustig hoekje om huiswerk te maken.

Hoewel het onderwijs wettelijk gezien gratis is zolang de kinderen leerplichtig zijn, hebben arme ouders het financieel niet gemakkelijk om in de schoolkosten van hun kinderen te voorzien: schoolgerief, kosten voor vervoer of geld voor schoolreizen.

De structuur van het onderwijs, de visie van de school en de persoonlijkheid van de leerkracht spelen elk een belangrijke rol in de omgang met leerlingen, en dus ook in de omgang met kansarme leerlingen. Zij zorgen er tevens voor dat kansarme kinderen al dan niet opgenomen worden in de maatschappij. Het is wel zo dat dit onderwijs, de school en de leerkracht producten van de samenleving zijn en dat zij bijgevolg ook niet zonder invloed van de maatschappij bestaan. Naast kennis is er ook de overdracht van allerlei sociale vaardigheden en intermenselijke communicatie; kortom de menselijke vaardigheidsontwikkeling. Onderwijs is meer dan louter kennisoverdracht en gaat ook om de vorming van jongeren tot actieve, kritische, denkende en verdraagzame burgers.

4.1 Schoolproblemen van kansarmen

De verfilming van het boek *“De helaasheid der dingen”* waarin Dimitri Verhulst een rauwe, verhalende schets brengt van zijn vroegere marginale kansarme gezinssituatie, spreekt tot de verbeelding. Mislukking en leven in de goot. Een rijk schoolvriendje dat niet meer met Dimitri mag omgaan. Kansarme kinderen missen de gewone ondersteuning van thuis. Ze komen vaak ongewassen, slecht gekleed of zonder schoolgerief naar school. Afspraken over turnkledij of schoolwerk worden soms niet nageleefd. Ze komen vaak niet, te laat of onregelmatig naar school. Deze kinderen merken dat ze niet zijn zoals andere kinderen. Ze zijn vaak teruggetrokken of agressief, bouwen moeilijk een vertrouwensrelatie uit met de leerkracht, zijn impulsiever, vlugger ontmoedigd en ze verwachten minder van hun eigen prestaties. Door hun achtergrond hebben deze kinderen vaak moeite met de gehanteerde normen, gebruiken en verbale denkpatronen op school. De leerstof is weinig of niet aan hun leefwereld en ritme aangepast en dat slaat wel eens wonden in hun zelfvertrouwen. Men merkt dat de schoolachterstand bij kinderen uit kansarme gezinnen al vroeg begint en in de schoolcarrière almaar groter wordt. Voor Dimitri Verhulst, het buitenbeentje van de familie, werd zijn marginale jeugd weliswaar een inspiratiebron voor een succesvolle schrijverscarrière.

In West-Vlaanderen heeft 15% van de leerlingen minimum één jaar schoolse achterstand in het basisonderwijs. Heel wat onderzoeken toonden reeds aan dat er wel degelijk een link bestaat tussen kinderen met schoolse vertraging en armoedesituaties van het gezin. Achterstand in het onderwijs komt vaker voor bij kinderen van laaggeschoolde ouders, inactieve ouders en ouders met een lage socio-professionele status.

4.2 De sociale afkomst en de schoolcarrière

De sociale afkomst is en blijft bepalend voor de schoolloopbaan van een kind. De invloed van het thuismilieu op het succes op de schoolbanken loopt via het cultureel kapitaal van de ouders, hun schoolse kennis, vaardigheden en zelfvertrouwen op onderwijsgebied, en via hun financiële en sociale kapitaal. Is het sociale kapitaal, georganiseerd in het sociale netwerk, gericht op schoolsucces dan heeft dat een positief effect op het zelfvertrouwen en daarmee op het onderwijsondersteunend vermogen van de ouder. Wordt het gedomineerd door financiële, emotionele problemen en antischoolse ervaringen en opvattingen, dan neemt de kans op schoolsucces zienderogen af.

Gemiddeld 36 procent van de allochtone kinderen tussen 2,5 en 3 jaar gaat niet naar de kleuterschool. Ook kinderen van eenoudergezinnen en kinderen van laaggeschoolde ouders gaan minder vaak naar de eerste kleuterklas dan hun leeftijdgenoten met een andere socio-economische achtergrond. Omdat die kansarme kinderen pas op latere leeftijd naar school gaan, beginnen ze vaak met een 'handicap'. Studies wijzen uit dat ze met leerachterstand kampen die hen de rest van hun studies achtervolgt en leidt tot een toenemende uitstroom van schoolverlaters zonder een secundair diploma. In België is weliswaar 85 procent van de kinderen vanaf de leeftijd van 2,5 jaar wel ingeschreven in een kleuterschool. Slechts 0,3 procent volgt uiteindelijk nooit kleuteronderwijs.

De voornaamste schoolproblemen waarmee de kansarme ouders worden geconfronteerd zijn de communicatie en de schoolrekeningen.

Leerkrachten zijn meestal zelf niet kansarm, komen niet vaak uit dergelijk milieu en kennen in hun eigen vriendenkring weinig kansarme mensen. Ze zijn dus meestal

niet vertrouwd met de achtergrond van deze mensen. Weliswaar is de kloof tussen kansarme gezinnen en de school mee de oorzaak van de onderwijsachterstand van deze kinderen.

Het initiatief van Studio Globo is zeer waardevol: leerkrachten en studenten van de lerarenopleiding kunnen er terecht voor een ruim vormingsaanbod inzake armoede. Met het project “Achter de muur” ervaren kinderen uit het vijfde en zesde leerjaar de wereld van armoede en sociale uitsluiting. In Roeselare is er een inleefatelier. Het helpt als leerkrachten en leerlingen door vorming armoede leren herkennen en begrijpen. Tijdens het schooljaar 2011-2012 bereikte Studio Globo 152 West-Vlaamse scholen. 78 scholen maakten het project “Achter de muur” mee. Inzicht hebben in iemands leefwereld is een voorwaarde, maar echter nog geen garantie voor goed handelen. Even belangrijk is hoe we er mee omgaan. Fundamenteel is de aanvaarding dat mensen anders zijn, dat we niet alles van elkaar begrijpen, dat we bereid zijn andere mensen anders te benaderen dan onszelf, dat we verschillende referentiekaders zien. Zo voelen kansarme jongeren de frustratie van niet voldoende aan hun trekken te kunnen komen op school. Vaak zijn ze het buitenbeentje. Ze voldoen niet aan mainstream verwachtingen. Het is voor hen bijzonder stresserend om te proberen zich aan te passen. Deze leerlingen ervaren dat mensen hen dikwijls laten vallen uit onbegrip, waardoor ze hen op hun beurt gaan wantrouwen en zich afkeren. Hiermee moet best rekening worden gehouden als vertrekpunt van versterkingsprocessen en als basis voor het slaan van bruggen.

4.3 Signalen en de schoolrekening

Leerkrachten kunnen een zeer waardevolle signaalfunctie vervullen. Zij zijn de eerste die opmerken dat een kind moe en lusteloos in de klas zit, zich afzondert of agressief is.

Daarnaast zijn er de signalen van iemands voorkomen en kledij. Dat kan echter verraderlijk zijn. Hoe betrouwbaar zijn onze informatieprikkelers die leiden tot gedachten als “*die zullen het wel niet breed hebben...*” of het tegenovergestelde daarvan? Hoe herken je gezinnen waar de keuze moet gemaakt worden tussen gitaarles óf volleybal of waar die keuzemogelijkheid zelfs niet bestaat? Verborgene armoede kan je dikwijls enkel bij de mensen thuis ontdekken.

In een opiniestuk in De Morgen van 10 februari 2012 schreef Guillaume Van der Stighelen dat in Schoten, ten noorden van Antwerpen, 15% van de gezinnen budgettaire problemen heeft: *“Ik vroeg aan mijn vriend hoe hij aan die cijfers kwam, “OCMW uiteraard, en achterstallige rekeningen bij de scholen”*. Zijn betoog gaat over de ongezouten meningen die hierover bestaan. Dat er wel geld is voor andere aankopen en dat schooldirecteuren geen incassobureau kunnen sturen naar de ouders. Dat men meent dat er daarvan wordt geprofiteerd, want dat de kinderen absoluut niet slecht gekleed zijn. De vastgestelde mening over armoede is die van *“Wie in Vlaanderen in armoede leeft, heeft het zelf gezocht”* besluit Van der Stighelen⁵. Dat bevestigt het responsabiliseringsdiscours rond armoede dat ook professor Willdemeersch vaststelt.

De vzw “SOS Schulden op school” startte in 1999 met het doel weerwerk te bieden aan de klacht dat ouders in een langdurige of tijdelijke kansarme situatie de scholen opzadelden met schulden. Hun belangrijkste project is het streven naar kwalitatief en betaalbaar onderwijs. De organisatie attendeert er de scholen op dat vlotte communicatie tussen ouders en school, waardoor signalen kunnen worden gedetecteerd, en een solidariteitsfonds belangrijke stapstenen zijn om van schulden op school naar solidariteit op school te evolueren. Wrevelig en intolerant reageren over financiële zaken is vervelend voor een leerling die daar zelf niets kan aan doen. De schoolrekening is een transactie tussen de school en de ouders. Ondermeer het Technisch Instituut Immaculata in Ieper stapte in het project rond kostenbeheersing van “SOS Schulden op school”.

De nadruk ligt op het zoeken van een passende oplossing en op de samenwerking met de ouders. *“Als school zijn we ons nog te weinig bewust dat bepaalde gezinnen het moeilijk hebben met wat wij als school van het gezin vragen. Als school willen wij soms te veel zelf hulp aanbieden en beseffen we te weinig dat we de eigenwaarde van de gezinnen benadelen”* aldus de directeur van Immaculata. Drie jaar lang was goedkoop onderwijs een actiepun. Uit het overzicht van de acties blijkt dat gezinnen die het zeer moeilijk hebben, een korting van 30% op de schoolrekening krijgen. Soms wordt de rekening volledig betaald door het sociaal fonds van de school. Enkele kansarme leerlingen eten gratis warm op school.

5 Van der Stighelen, G. (2012). De besparingen moeten nog komen, de miserie is er al. De Morgen, 10 februari. p. 21

4.4 Schooluitval

De Koning Boudewijnstichting schrijft in een verslagboek over preventie en remediëring in het secundair onderwijs dat de ongekwalificeerde uitstroom in Vlaanderen iets méér dan 15% bedraagt. Hun uitgangspunt blijft om de alertheid inzake kwetsbaarheid te vergroten.

Het betekenisveld van kwetsbaarheid is weliswaar ruimer dan kansarmoede, al blijft dit het belangrijkste aspect. Daarnaast is er verwaarlozing, leerlingen in zeer moeilijke thuissituaties en leerlingen met leer- en/of ontwikkelingsstoornissen, met een gebrek aan zelfvertrouwen, met talenten die niet altijd hun kans krijgen in een schoolcontext.

Het schoolpersoneel vertrekt nog te vaak vanuit een middenklasse referentiekader: *“Daardoor worden heel wat vooronderstellingen gemaakt door de leerkracht: de veronderstelde steun van ouders bij de schoolloopbaan van de kinderen, de veronderstelde aanwezigheid van woordenboeken, internet en schoolmateriaal, de veronderstelde kennis van het vak- en schooljargon,..”*.

Wanneer sommige leerlingen om allerlei redenen in of buiten zichzelf niet kunnen scoren in de klas, geven ze signalen die wijzen op nood aan extra hulp of aan morele steun. Ze lossen het peloton en haken mentaal af of zoeken andere domeinen waarin ze zich al dan niet sociaal aanvaardbaar kunnen laten gelden. Deze signalen tijdig onderkennen en er oplossingen voor zoeken is essentieel voor een goede spijbelpreventie die erger voorkomt. Ook afwezigheden hebben een signaalwaarde.

Kritische succesfactoren om schooluitval te vermijden, zijn ondermeer het opzetten van een duidelijk systeem om problemen snel te detecteren en te signaleren (leerlingenvolgsystemen, agenda, attituderapport,..). Ook de ondersteuning die aan de leerkrachten worden geboden via vorming en elektronische tools is belangrijk. Leerlingen uit hogere jaren als mentor/tutor inschakelen, blijkt ook efficiënt in de strijd tegen de schooluitval .

Leerkrachten worden almaar meer geconfronteerd met een steeds diverser wordende leerlingenpopulatie en met allerlei varianten in leer- en ontwikkelingsniveau.

“De vragen van de samenleving om dit alles goed te beheersen leggen een stevige druk

op het leerkrachtenkorps” aldus Jan De Mets, de auteur van het rapport⁶. Dat is een terechte opmerking.

Er is wel de vaststelling dat scholen in toenemende mate over de schoolmuren heen kijken, op zoek naar training, bijscholing, hulp bij het uitwerken van een beleid én van het toepassen ervan.

Zo werkt het Ensorinstituut Oostende met verschillende externe partners samen. Studenten van de Hogeschool West-Vlaanderen zorgen voor huiswerkbegeleiding na de lessen. Ook ontvangt de school stagiairs van de opleidingen toegepaste psychologie en sociaal werk. In samenwerking met de stad Oostende zijn er acties rond spijsbelpreventie. Daarnaast heeft de school nog partnerschappen rond diverse thema's met vormings- en andere organisaties.

De afgelopen jaren duikt ook in West-Vlaanderen huistaakbegeleiding op, die bijna altijd volledig draait op vrijwilligers en die vooral kansarmen – veelal allochtone kinderen – helpen. Dergelijke projecten maken een overbrugging tussen verschillende sociale klassen, opleidingsgroepen en generaties mogelijk.

Een aanvulling daarop zijn tutor- of mentorprojecten, waarin kinderen of jongeren in contact gebracht worden met personen die voor hen een rolmodel, bron van informatie en toegang tot een breder netwerk en andere leefwereld kunnen zijn.

4.5 De Katrol

West-Vlaanderen heeft 10 Katrolwerkingen. De Katrol is een integraal preventief ontwikkelproject inzake studie - en opvoedingsondersteuning aan huis. Hun website www.dekatrol.be staat boordevol informatie, ondermeer met de doelstellingen van De Katrol. De Katrol wil kansarme kinderen kansrijker maken. Kinderen uit de 3de kleuter en uit het basisonderwijs, krijgen gratis en vrijblijvend studie - en opvoedingsondersteuning aan huis, aangeboden door studenten van de hogescholen of universiteit, over de netten heen. Ook wil men de zelfredzaamheid van de ouders stimuleren. De ouders worden bij het studiegebeuren betrokken vanuit een preventieve invalshoek. De Katrol wil daarenboven toekomstige leerkrachten en hulpverleners de kans bieden om zicht te krijgen op gezinnen die in armoede leven. “*In het project leren*

6 De Mets, J. [2011] *Preventie en remediëring in het secundair onderwijs. Verslagboek interview*. Koning Boudewijnstichting. November.

de studenten omgaan met kinderen die een armoedig bestaan leiden, wat op termijn zijn waarde kan hebben wanneer de studenten hun studies hebben voleindigd. Eenmaal in het werkveld vergroot de kans dat zij voor deze doelgroep meer begrip zullen vertonen” vermeldt de website.

4.6 Ervaringsdeskundigen in armoede en sociale uitsluiting

De Provincie West-Vlaanderen heeft een samenwerkingsovereenkomst met vzw t'Hope, een vereniging waar armen het woord nemen. Een belangrijk onderdeel van deze samenwerkingsovereenkomst omhelst het geven van vorming door een tandem van een professionele medewerker en een opgeleide ervaringsdeskundige in de armoede en sociale uitsluiting.

Ervaringsdeskundigen in de armoede en sociale uitsluiting hebben zelf armoede en sociale uitsluiting meegemaakt en ervaren. Door het verwerken en verruimen van hun persoonlijke ervaringen (via een intensief groei- en leerproces) kunnen zij deze ervaringen op een deskundige manier aanwenden binnen de bestrijding van armoede en sociale uitsluiting. Vanuit hun doorleefde kennis over armoede en sociale uitsluiting en hun vertrouwdheid met het perspectief van deze mensen zijn zij in staat een brug te slaan tussen mensen in armoede en vertegenwoordigers van de samenleving.

De school speelt een niet te onderschatten rol in de armoedebestrijding en vult die rol ook in. Ik wijs daarom ook op de vele waardevolle initiatieven van de ministers van Onderwijs en Welzijn, het Vlaams parlement, van de provincie West-Vlaanderen, van de lokalen besturen, van de inrichtende machten, de schooldirecties, de leerkrachten,... Vanuit de verenigingen waar armen het woord nemen, wordt er gepleit voor een nog betere ontmoeting tussen de school en de leerlingen in armoede. Voor hen maakt een begripvol persoonlijk contact het grote verschil.

Een website van de provincie met een overzicht van alle initiatieven van scholen en andere organisaties, zoals huistaakbegeleiding, kan een aanzet zijn tot nog meer dynamiek en samenwerking in de strijd tegen kansarmoede en schooluitval. Hoe beter gewapend jongeren op de arbeidsmarkt komen, hoe kleiner de kans om in armoede te vervallen.

5.

**Wat met de
jonge tieners?**

5. Wat met de jonge tieners?

Jeugdwerk is een belangrijk onderdeel van ons sociaal weefsel en enige diversiteit is noodzakelijk. Zeven Vlaamse jeugdbewegingen hadden het afgelopen werkjaar een gezamenlijk jaarthema: "Armoede is een onrecht. Maak er spel van". De website www.maakerspelvan.be informeert over de achtergrond: "*door middel van informatieve spelen en speelse actie vragen wij, de jeugdbewegingen, aandacht voor een problematiek die vaak verborgen blijft*". Voor dit jaarthema van ruim 250.000 kinderen en jongeren was er ondermeer een actieweekend. Iedere afdeling kon zich laten inspireren door suggesties, zoals een uitwisselingsactiviteit als de ideale manier om te leren van elkaar: "*Sla de handen in elkaar met een organisatie voor kinderen en jongeren in armoede, leer elkaar kennen en wie weet zwier je op die manier wel enkele vooroordelen voorgoed de wereld uit!*".

Eind juni ging een delegatie van de jeugdbewegingen langs bij minister Lieten met hun bevindingen.

De jeugdbewegingen vragen om de samenwerking tussen jeugd- en welzijnsorganisaties te stimuleren. Via een samenwerking willen ze de kloof tussen het lokale OCMW en de leiding van de jeugdbeweging dichten. Ook willen de jeugdbewegingen graag betrokken worden bij het uitwerken van acties en beleid rond vrijetijdsparticipatie van kinderen en jongeren in armoede. Samenwerking biedt belangrijke leerkanalen. Samenwerking brengt ook synergie; het effect van samenwerking is groter dan dat van de organisaties apart. Als mensen effectief samenwerken begrijpen ze elkaars leef- en denkwereld. De samenwerkingsreflex is daarom ook belangrijk. Jeugdwerk dat vertrekt vanuit een specifieke armoedebenadering verdient alle steun.

Binnen verschillende verenigingen waar armen het woord nemen is ook eigen jeugdwerking ontstaan. Aanleiding was de vaststelling dat de kinderen van de bezoekers aan de verenigingen geen plek hadden waar zij terecht konden bij gelijkgezinden. Deze jongerenwerkingen zetten sterk in op samenwerking met welzijnsorganisaties, beleidsacties, en andere jeugdbewegingen.

Jakedoe is de jeugdwerking van vzw t'Hope uit Roeselare. Jakedoe organiseert met een kern van jonge vrijwilligers activiteiten voor kinderen (6-12 jaar) en jongeren

(12-18 jaar) in armoede en voor hen zonder armoede-ervaring. De leefwerelden verschillen dan wel, maar zo krijgen kinderen de mogelijkheid om zich solidair op te stellen en rekening te houden met de moeilijke situatie die kinderen en jongeren in armoede dagdagelijks ervaren. Voor de kansarmen is het kansen krijgen en zich niet uitgesloten voelen. Soms wordt er een bijkomende activiteit met een andere jeugdbeweging uit Roeselare georganiseerd, volgens de regels en de manier van werken van die verenigingen. Die activiteiten kunnen, naast ontspanning, een spiegel bieden voor de kinderen en jongeren. Ze leren andere manieren van spelen of met elkaar omgaan, kennen.

Ik pleit voor een structurele ondersteuning van specifiek jeugdwerk voor kinderen in armoede via een doordacht lokaal jeugdbeleid. Dit jeugdwerk verdient onze steun. Jeugdwerk moet in se open staan voor iedereen. Onderzoek bevestigt echter dat de jeugdbeweging en het jeugdhuis nagenoeg uitsluitend kinderen en jongeren uit de middenklasse aanspreken⁷. Daarom zijn er initiatieven nodig die zich richten op kinderen en jongeren voor wie dat aanbod minder aansluit bij hun leefwereld. Dat de jeugdbeweging ondanks alle drempels toch nog kinderen in armoede bereikt, pleit voor de inzet van de leiding.

Kinderen en jongeren in armoede hebben een groter risico om gekwetst te worden doordat er meer risicofactoren zijn. Het gaat om risico's zoals leven in een kansarme buurt, opgroeien in een generatiearm of een eenoudergezin, behoren tot een etnisch-culturele minderheid, opgroeien in een omgeving met veel langdurige werkloosheid of een combinatie van meerdere factoren. Materiële tekorten, persoonlijke en sociale onzekerheid kenmerken hun thuissituatie. Ze leven met het risico van reproductie van armoede. Ze hebben een weinig hoopvol toekomstperspectief. Ze komen ook vaak in het bijzonder onderwijs terecht, ook al zitten ze daar vaak niet op hun plaats. Op school beschouwt men hen dikwijls als lastig of gedragsgestoord. Al te dikwijls geeft men hen te snel op. Kinderen en jongeren in armoede krijgen bij moeilijkheden op school minder snel de nodige aandacht

⁷ Uit de marge. (2010). *Wij tellen mee! Leren uit de werkingen met kinderen en jongeren in armoede*. www.uitdemarge.be.

dan leeftijdsgenoten uit middenklasse gezinnen. Tegelijk worden ze vaker geconfronteerd met stresssituaties thuis, mee als gevolg van dagelijkse onzekerheden. Ze nemen ook meer zorg op voor het huishouden en voor andere gezinsleden dan kinderen van niet-armen.

Als ouders het moeilijk hebben om het huishouden te organiseren, leidt dat vaak tot een kettingreactie aan hulpverlening. Vele kinderen komen dan ook in aanraking met de bijzondere jeugdzorg of met de jeugdrechtbank. Plaatsing is voor veel van hen een bekende, kwetsende ervaring. Deze kinderen en jongeren ervaren dat ze er niet bij horen en ze voelen zich uitgesloten. Ze voelen zich vaak persoonlijk en maatschappelijk onveilig en onzeker.

Vanuit het werkveld bestaat er over het belang van een eigen jeugdwerking ook een andere mening. Dat een apart kanaal van specifieke jeugdwerking voor kansarmen stigmatiserend kan werken. Het is dan vooral een mentaliteitsprobleem bij de jeugdbewegingen zelf dat kansarmen niet geïntegreerd geraken. Vzw Uit de Marge repliceert hierop vanuit de praktijkervaring dat de meeste vrijwilligers in de jeugdbewegingsleiding nog niet klaar zijn om met een dergelijke problematiek om te gaan. Idealiter gaat het om een combinatie. Kansarme jongeren kunnen vanuit de beschermde omgeving met een eigen jeugdwerking doorgroeien naar een reguliere jeugdbeweging. Een opstap vanuit een beschermd milieu is weliswaar nodig. Een aangepaste vorming voor de medewerkers van jeugdbewegingen is opportuun. Ik doe een oproep aan alle jeugdbewegingen om dit nader te bekijken. Ze leverden reeds puik werk door van armoede een jaarthema te maken en ongetwijfeld zetten zij zich in de strijd tegen een verdere verscherping van de duale samenleving. Daarenboven zijn jongeren in armoede niet *in se* probleemjongeren.

Het is voor kansarme jongeren weliswaar belangrijk dat ze één iemand hebben waarmee het klikt, aan wie ze hun verhaal kunnen vertellen, die een schakel is met andere hulp- en dienstverlening. Jeugdwerkers kunnen kansarme kinderen en jongeren die aandacht geven.

Mensen die gekwetst zijn in hun jeugd of als ouder, geven niet zonder meer iedereen het vertrouwen om met hun kinderen te werken. Ze willen hun kinderen en zichzelf behoeden voor kwetsing. Velen hebben dikwijls al de kwetsende ervaring met het fenomeen van plaatsing.

Dikwijls ook is de relatie tussen kinderen of jongeren en hun ouders kwetsbaar en vol onzekerheid. De hechtingsproblematiek grijpt diep in op relaties tussen ouders en kinderen. Tezelfdertijd is de onderlinge loyaliteit zeer groot. Dit aspect mag niet onderschat worden. Het is belangrijk dat jeugdwerkers inzicht opbouwen in de leefwereld van kinderen en jongeren in armoede en ook werken met hun omgeving, in een vertrouwensrelatie met hun ouders.

De inbedding bij een vereniging die ook met de ouders werkt, vergemakkelijkt een integrale benadering.

Al deze belangrijke inzichten werden samengebracht in een visietekst van vzw Uit de Marge met de medewerking van Vlaamse werkingen met jongeren in armoede. Zij hopen dat hun benadering zowel beleidsmakers als jeugdwerkers kan inspireren. Voor mijn rede over armoede zijn ze zeker een belangrijke aanvulling.

Tijdens de vergadering die ik in het voorjaar had met het werkveld, merkte iemand uit Oostende op dat de kansarme jeugd van 12 tot 16 jaar ietwat door de mazen van het aandachtsveld valt. Hij sprak over het belang van een vertrouwenspersoon in het jeugdhuis, waar oprechte aandacht voor de kansarme zeker positieve vruchten afwerpt. Deze jonge tieners hebben nood aan specifieke opvang en aandacht. Jeugdwerk is één van de weinige plaatsen – naast ouders en vrienden – waar ze autonomie en steun ervaren. Daarom vind ik het belangrijk hieraan aandacht te besteden.

Nog tijdens dit overleg met het werkveld armoedebestrijding kwam de kinderarmoede ter sprake.

Het aantal kinderen dat in Vlaanderen in armoede leeft, is tussen 1997 en 2010 gestegen van 4 naar 8,6 procent. Alarmerende cijfers. De Vlaamse Regering wil dat dit aantal tegen 2020 gehalveerd is. Mensen zijn gevoelig voor het feit dat het goed gaat met hun kinderen. Een samenleving is meer bereid om iets te doen voor haar kinderen dan voor de volwassenen. Daarom merkte een gevatte dame op dat een specifieke focus op kinderarmoede een vorm van marketing in het licht van electoraal gewin is. Ik blijf daar heel voorzichtig bij. Er is inderdaad al heel veel geschreven en bestudeerd omtrent kinderarmoede.

5.1 Gekleurde kinderarmoede

Een ander alarmerend cijfer is dat van bijna 6 op 10 kinderen geboren in een kansarm gezin, de moeder bij haar geboorte niet beschikte over de Belgische nationaliteit. Uit onderzoek blijkt dat mensen van niet-Europese afkomst tot vijf keer meer risico lopen geconfronteerd te worden met armoede.

Zoals iedere arme ervaren mensen van een andere herkomst armoede als een onoverbrugbare kloof tussen de middelen die ze maar hebben en de wensen en de dromen die ze voor zichzelf koesteren. Hun wensen zijn vaak gelijklopend: bestaanszekerheid voor hun gezin en kunnen bouwen aan een toekomst voor hun kinderen. De moeilijk te overbruggen kloof tussen verwachting en realiteit dompelt iedereen in gevoelens van machteloosheid.

Ook hun hoop op vooruitkomen verschilt niet. Mensen koesteren vaak lage verwachtingen voor zichzelf maar zeer grote verwachtingen voor hun kinderen.

Ook al komen ze zelf niet rond, toch zijn er veel mensen van buitenlandse afkomst die er alles aan doen om familie in het land van herkomst te steunen. Hiervoor is niet altijd veel begrip. Niet altijd wordt de nood herkend en ook de emotionele band wordt onderschat. Elk heeft zijn referentiekader. Voor mensen van buitenlandse afkomst blijft het land van herkomst een belangrijke referentie. Al vermindert dat bij de jongere generaties.

Een belangrijke uitdaging voor de samenleving is voorkomen dat kinderen en jongeren van niet-Europese herkomst evolueren tot een nieuwe groep generatiearmen.

6.

**Wegwijs en
vereenvoudiging**

6. Wegwijs en vereenvoudiging

Onze samenleving is complex. Om volwaardig deel te kunnen nemen en gebruik te maken van alle voorzieningen en rechten, moet je niet alleen stevig in je schoenen staan. Je moet ook goed geïnformeerd zijn. Loketten en publieke diensten zijn een belangrijke toegang voor de burger.

De omgang met formulieren en procedures is niet voor iedereen evident. Mensen met minder vorming, kennis of kansen lopen vast in de complexiteit van de samenleving.

Hoe complexer de samenleving, hoe ingewikkelder het wordt om iedereen recht te doen. Zelfs loketmedewerkers hebben soms moeite om hun weg te vinden in procedures en de complexiteit van de sociale dienstverlening. Maar hoe ingewikkeld ook, een belangrijk - en misschien wel het belangrijkste - principe van een goede dienstverlening is dat iedereen krijgt waar hij recht op heeft.

Er zijn grenzen aan wat je mensen kan aanleren. Eén op zeven volwassen Vlamingen kan niet voldoende lezen, schrijven of rekenen om te kunnen functioneren in onze samenleving⁸.

Te vaak vormen paperassen en procedures een hindernis waardoor maatschappelijk kwetsbare mensen geen gebruik maken van maatregelen waarop ze recht hebben. Begrijpbare formulieren en eenvoudige procedures zijn nodig om iedereen te laten deelnemen aan de samenleving. Nog te veel vormen papieren en procedures een structurele hinderpaal. Ze sluiten mensen uit. We moeten blijven ijveren voor een sociaal-rechtvaardige dienstverlening, waar niemand wordt uitgesloten.

6.1 Aangepaste brieven

Elke burger met een minimum niveau aan leesvaardigheden moet de kern van een document begrijpen. De meeste OCMW's maken brieven met een overzichtelijke structuur en heldere taal. Toch zijn er soms nog berekeningen en moeilijke woorden die voor verwarring en onduidelijkheid zorgen.

Het Technisch Instituut Immaculata stelt haar brieven naar de ouders eenvoudig op. De kernboodschap wordt samengevat en staat in vetjes. De brieven worden niet algemeen opgesteld, maar gericht naar het doelpubliek. Zo worden er soms 17 verschillende brieven gemaakt om bijvoorbeeld de regeling van het einde van het trimester aan te kondigen. Dat is lovenswaardig.

6.2 Gedigitaliseerde informatiegegevens

Het is belangrijk dat de overheden zelf zoveel mogelijk beschikbare informatie verzamelen om procedures te voltooien. Voor bepaalde aanvragen heb je telkens ongeveer dezelfde gegevens nodig. Gedigitaliseerde informatiegegevens zouden eigenlijk ter beschikking moeten zijn, zodat je ze ten allen tijde kan benutten voor andere procedures, overheden of organisaties voor het verkrijgen van rechten. Zo hoeft de burger informatie maar één keer op te vragen of in te vullen.

Voor de nieuwe Vlaamse huurpremie werd vooropgesteld dat die zou geautomatiseerd zijn. Weliswaar betekende dit enkel dat wie in aanmerking kan komen voor de huurpremie automatisch een invulformulier opgestuurd krijgt. Er dient nog steeds een attest voorgelegd te worden en een formulier ingevuld te worden. Het is wel al een stap vooruit omdat wie de brief krijgt, meteen weet dat hij/zij in aanmerking komt voor een maandelijkse huurtussenkomst. Het is immers cruciaal dat we evolueren naar een administratie die vanzelf datgene geeft waarop men recht heeft.

Het invoeren van uitzonderingen in het systeem brengt heel wat kosten met zich mee voor zowel de burger/klant als de overheden en organisaties: administratieve lasten, vorming en opleiding, uren aan het loket, ondoorzichtigheid van het systeem, verplaatsingen, enzovoort. Het schrappen van uitzonderingen in het voordeel van de burger/klant kan kosten- en energiebesparend zijn voor alle betrokkenen. Bij het bepalen van uitzonderingsregels kan er best eerst een kosten-batenanalyse worden uitgevoerd.

Opstellers van nieuwe procedures moeten inspanningen leveren om papierwerk te verminderen en te zorgen voor eenvoudige procedures.

In almaar meer gemeentes verschijnen sociale huizen waar burgers via een één-loketsysteem met een brede waaier van vragen en aanvragen terecht kunnen. Dat is een zeer verdienstelijke inspanning, zeker ook omdat deze loketten zeer toegankelijk en klantvriendelijk zijn. Het is belangrijk dat men weet waar men kan worden geholpen of wegwijs wordt gemaakt. Zeker als men zelf niet meer weet waarheen in de wirwar van diensten, procedures en formulieren.

6.3 Kortrijkse Wijsneuzen

In Kortrijk is er het project "Wijsneuzen". Het is een samenwerking binnen een Europees project van het OCMW Kortrijk met vzw A'Kzie, de Kortrijkse vereniging waar armen het woord nemen. 16 vrijwilligers werden over zes thema's klaargestoomd om informatie aan hun buurtgenoten en vrienden te kunnen verstrekken. Dit over ontmoeting en vrije tijd, gezin en gezondheid, wonen, vorming, werk en welzijn. De kennisverwerving gebeurde niet op de klassieke manier, maar via actieve inbreng van de vrijwilligers zelf. Zij versterkten eerst zichzelf om daarna mensen uit hun omgeving sterker te kunnen maken. In juni 2012 ontvingen de eerste 16 Wijsneuzen hun getuigschrift.

Mensen die in een kwetsbare situatie leven, vinden de informatie die ze nodig hebben niet in dure brochures en formele brieven van officiële instanties, maar wel door te praten met mensen rondom zich. Vrienden onder elkaar spreken nu eenmaal dezelfde taal. De Wijsneuzen zijn sleutelfiguren uit wijken, buurtcentra of grote gezinnen die hun expertise en kennis bij de moeilijkst te bereiken mensen in hun eigen omgeving kunnen brengen. Uitleg die wordt gegeven door een vriend of kennis blijft nu eenmaal beter hangen. Zie: www.vzwmentor.be/succes/wijsneuzen.

6.4 OCMW's speuren naar onderbescherming

OCMW's en gemeenten verkeren in een unieke positie om hulp- en dienstverlening toegankelijk te maken en zo de kans op sociale uitsluiting en armoede te verkleinen. Er zijn nog steeds te veel mensen die in armoede leven, maar geen beroep doen op diensten of op financiële steun. Dit deels uit vooroordelen ten aanzien van het OCMW en (misplaatste) trots, deels uit pure onwetendheid of omwille van vluchtgedrag, omdat men de problemen ontkent.

65% van de uitkeringsgerechtigde Vlamingen benutten hun rechten niet ten volle. Dat is onderbescherming: mensen die in preciaire omstandigheden leven en recht hebben op begeleiding, financiële steun of dat ene duwtje in de rug dat hen uit de moeilijkheden kan helpen, maar vaak niet op de hoogte zijn van de mogelijkheden. Wonen op het platteland is één van de risicofactoren bij onderbescherming. Arm zijn op het platteland is een andere realiteit dan arm zijn in de stad. De afstand tussen de bureaus is dikwijls groter. Op het platteland is de bevolking sterk aan het ontgroenen en vergrijzen: jongeren trekken weg naar de stad. Het sociaal netwerk is kleiner op de buiten, zeker bij ouderen die vaak vereenzaamd zijn. De schaamte en de angst om als 'arm' beschouwd te worden, is op het platteland veel groter dan in de stad, evenals de sociale controle.

Er is een andere mentaliteit dan in de stad. Op het platteland hebben meer mensen het moeilijk met het feit dat ze bij het OCMW zouden moeten aankloppen. Er wordt onderling ook niet over gepraat. Wie financiële problemen heeft, lost die zelf op. Niemand moet weten dat ze het moeilijk hebben. Bovendien is het aanbod niet altijd bekend en kent de bevolking vaak niet alle mogelijkheden.

Zodra iemand zich aanmeldt bij een OCMW wordt een actieve begeleiding op poten gezet om die persoon te helpen. Preventie en opsporen van hulpbehoevenden kunnen ervoor zorgen dat het niet zover hoeft te komen. Als de berg niet naar Mozes komt, dan moet Mozes naar de berg.

6.5 Onderbeschermde landbouwers

Landbouwers zijn een kwetsbare groep met een groot risico op onderbescherming. Want ze vinden zelden de weg naar sociale dienstverlening. Het is een gesloten gemeenschap en ze staan vaak wantrouwig tegenover de buitenwereld. Heel wat landbouwers komen in de problemen. Vzw "Boeren op een kruispunt" is een hulporganisatie voor boeren en tuinders in moeilijkheden. Ze kunnen er terecht met professionele vragen en problemen uit de gezinssfeer. Ik vind het belangrijk dat dit initiatief goed bekend is bij alle West-Vlaamse landbouwers. Wie regelmatig op land- en tuinbouwbedrijven komt, ziet iedere dag grote verschillen tussen bedrijven, gezinnen en bedrijfsleiders. De energiecrisis, de grondstoffencrisis en de recente financiële crisis brachten veel schade toe aan de land- en tuinbouwsector. Niet alle bedrijven maken het goed.

Het is bekend dat sommige boeren en tuinders, die al jaren probeerden om hun zaken te verbeteren, op een bepaald moment de moed verliezen om nog enige verandering te overwegen. Soms denkt men dat ze te koppig of te trots zijn om te willen reageren. Dit is onterecht. Ze hebben gewoon de moed niet meer om nog eens iets anders te proberen.

Erfbetreders (veeartsen, melkleveranciers, bankmedewerkers ...) zijn voor landbouwers vertrouwenspersonen. Deze erfbetreders kunnen ideale toeleiders zijn voor landbouwers naar het OCMW. Zij spelen onder meer in op onbekendheid van het aanbod van het OCMW bij landbouwers.

In Oudenaarde worden deze erfbetreders geïnformeerd door het OCMW over hun dienstverleningsaanbod en gemotiveerd om mensen toe te leiden naar het OCMW. Dit initiatief verdient ruime navolging in West-Vlaanderen. Erfbetreders kunnen een centrale rol spelen: zij kennen de leefwereld van de landbouwers en hebben er vaak een persoonlijke band mee.

6.6 Proactieve aanpak

Uit onderzoek blijkt dat personen meer kans krijgen om in onderbescherming terecht te komen op bepaalde scharniermomenten: echtscheiding, ziekte werkloosheid. Ongetwijfeld kunnen er grote problemen voorkomen worden door een goede wisselwerking en wanneer instellingen die op de hoogte zijn van deze risicomomenten zoals de VDAB en de mutualiteit een signaalfunctie kunnen invullen. Ook dossiers van achterstallige huur bij de sociale huisvesting kunnen een belangrijk signaal zijn. Door een proactieve woonbegeleiding kan voorkomen worden dat mensen op straat belanden.

Veel ouderen zien het OCMW nog steeds als de Openbare Onderstand en haar voorloper: de godshuizen van vóór 1925. Liefdadigheidsinstellingen voor de arme sukkelaars. Met de oprichting van de OCMW's in 1976 werden deze ouderwetse en paternalistische instellingen opgedoekt. Voor veel senioren staat het OCMW echter nog steeds synoniem voor armoede. De hedendaagse OCMW's zijn hulp-, dienst- en zorgverleningsorganisaties die iedereen in de mogelijkheid willen stellen om een leven te leiden dat beantwoordt aan de menselijke waardigheid. Ze geven net dat duwtje dat je nodig hebt om je weer in de gemeenschap te nestelen.

Veel mensen wachten te lang om de stap naar een OCMW te zetten. Als je met budgetbegeleiding start terwijl de schulden nog beperkt zijn, heb je een andere situatie. Hoe langer je wacht, hoe moeilijker het wordt. Soms moet je je trots opzij schuiven. Beseffen dat je hulp nodig hebt.

Er zijn al OCMW's die actief bezig zijn met proactieve werking: door op huisbezoek te gaan, mensen te informeren en samen te werken met andere organisaties van Kind&Gezin tot de plaatselijke sportclub. Dit verdient alle ondersteuning en aanmoediging.

7.

**Sociale huisvesting
en cohousing**

7. Sociale huisvesting en cohousing

Mensen in armoede hebben het steeds moeilijker om een degelijke en betaalbare woonst te vinden. De aanslepende problemen op de woningmarkt zetten sommigen onder hen ertoe aan het recht op wonen in eigen handen te nemen. Ze gaan zelf op zoek naar haalbare oplossingen voor hun woonprobleem en verblijven bijvoorbeeld permanent in een caravan of chalet, kraken een leegstaand pand of delen een huis met lotgenoten. De hoge huurprijzen op de private huurmarkt en het gebrek aan sociale woningen zijn niet de enige beweegredenen om voor deze vormen van wonen te kiezen.

Er is ook een collectieve en solidaire dimensie. Het debat over de krapte aan kwaliteitsvolle en betaalbare woningen dient verruimd te worden met een andere kijk op wat een woning is en kan betekenen.

Bij kangoeroewonen wonen twee generaties, een oudere of een ouder koppel en een jong gezin, samen in één woning. Voor beide generaties betekent dit voordelen, omdat het jongere gezin goedkoper kan wonen, terwijl ze in geval van noodsituaties aan de oudere hulp kunnen verlenen. Naarmate de dienstverlening van de jongeren aan de oudere bewoner groter wordt, vermindert de huurprijs. Kangoeroewoningen kunnen deel uitmaken van een woonproject of een sociale woonwijk.

Cohousing zit in de lift. Bij deze alternatieve woonvorm maakt een groep mensen in verschillende woningen gebruik van meerdere, gemeenschappelijke voorzieningen. Dit kan bijvoorbeeld een centrale ontmoetingsruimte zijn, een wasplaats, een werkplaats en/of een gemeenschappelijke tuin. Een woning in een cohousingproject kan een koopwoning zijn, maar ook een huurwoning. Volgens het Cohousingplatform⁹ is er in West-Vlaanderen een groep van 100 geïnteresseerden in Brugge bezig met het onderzoek van een vijftal concrete locaties in de rand van de stad: *“de groep staat in nauwe verbinding met mensen van het beleid die het initiatief actief ondersteunen”*. Ook in Roeselare broeit er wat. Nog dit jaar zullen er in Zuid-West-Vlaanderen zeker nog één of meerdere initiatieven opgestart worden. Blijkbaar beweegt er wat in het Kortrijkse, zowel vanuit de ontwikkelaars, grondeigenaars als de stad zelf. Cohousing probeert het buurtgevoel van een traditionele dorpskern te restaureren

dat in het verstedelijkte Vlaanderen vrijwel verdwenen is. In een cohousingproject kennen de burens elkaar en leeft er een sociale bewogenheid die veelal afwezig is in de hedendaagse woonkernen.

Deze alternatieve woonvormen kunnen mee een oplossing zijn voor de woonnoden van maatschappelijk kwetsbare mensen. De sociale huisvestingsmaatschappijen (SHM) kunnen hierop inspelen. Cohousing is een woonvorm die een afstemming tussen de vergrijzing en de stedelijke vergroeningstendens mogelijk maakt. De alternatieve woonvormen bieden tevens voordelen voor de organisatie van zorgondersteuning. Ook kan de nuttigingsgraad van woningen met gezinnen met co-ouderschapsregeling zo verhoogd worden. Het is belangrijk dat ook ieder West-Vlaams gemeentelijk huisvestingsbeleid open staat voor alternatieve vormen van wonen.

7.1 Sociale huisvesting met lange wachtlijsten

Een sociale woning biedt nog steeds de beste woonzekerheid voor mensen met een laag inkomen. Nu zijn er te veel mensen die te lang op een sociale woning moeten wachten. Er zijn veel te weinig sociale woningen. Eind 2010 waren er 144.000 sociale woonegelegenheden verhuurd in Vlaanderen. Dat zijn voor iets meer dan de helft appartementen¹⁰.

Volgens de recentste cijfers van juni 2012 zijn er in West-Vlaanderen 17.166 woonbehoeftige kandidaat-huurders voor een huurwoning bij één van de 23 West-Vlaamse SHM's. De gemiddelde wachttijd bedraagt in West-Vlaanderen 863 dagen of ruim twee jaar en vier maanden (zie tabel 1 in bijlage).

De typologie van de kandidaat-huurder is veranderd: jonger, armer en een kleiner gezin.

De woningnood van alleenstaanden en éénoudergezinnen is vaak zeer acuut. Veelal ten gevolge van een relatiebreuk. Alleenstaanden blijven de grootste groep, die bijna de helft van de toewijzingen voor hun rekening nemen. Kleine woningen zijn veelgevraagd.

¹⁰ Vlaamse e Overheid (2011). *VRIND 2011*, p. 278

Via het Grond- en Pandendecreet zet de Vlaamse overheid zwaar in op een inhaalbeweging. Dit decreet legt de Vlaamse gemeenten op om tegen 2020 een vooraf bepaald aantal sociale huurwoningen, sociale koopwoningen en sociale kavels te realiseren.

Weliswaar waren er in juni laatstleden nog negatieve signalen dat de nieuwbouwprojecten bij enkele West-Vlaamse SHM's worden teruggeschroefd, omdat het nieuw beloofde financieringssysteem uitblijft. Elke investering in nieuwbouw onder het huidige financieringssysteem leidt tot financiële tekorten.

De SHM krijgen via de Vlaamse overheid renteloze leningen met een looptijd tot 33 jaar. De inkomsten uit de verhuring liggen echter lager dan de maandelijkse kapitaalsaflossing die aan de Vlaamse overheid verschuldigd is. Er is hiervoor dan wel een extra toelage, maar dat biedt geen structurele oplossing voor het probleem. Dit zijn signalen die ik opving vanuit de sector.

7.2 Sociale verhuurkantoren bieden hulp

Door de demografische evolutie met een snelle vergrijzing en het krimpend privaat huuraanbod is er blijvende hoge nood aan meer sociale woningen. Voor veel gezinnen is de huurprijs van private woningen buitenmaats in verhouding tot hun inkomen. De hoge huurwaarborg is ook een belemmerende toegang tot de private huurmarkt.

West-Vlaanderen pionierde met de sociale verhuurkantoren (SVK). Deze organisaties huren zelf woningen en verhuren ze dan door aan kansarmen en kwetsbare bewoners. Zij spelen een regulerende rol op de huurmarkt en besteden een bijzondere aandacht aan het sociale aspect van hun opdracht.

Hoewel de SVK's steeds meer bekend zijn bij kandidaat-huurders, zijn de eigenaars dikwijls onvoldoende op de hoogte van hun bestaan en hun exacte opdracht. Het is belangrijk dat de ontwikkeling van de SVK's wordt voortgezet en dat ze financieel ondersteund zijn. Ook kunnen de gemeenten acties ondernemen om de SVK's beter bekend te maken bij de eigenaars. Het is opportuun dat de verhuurkantoren en de bouwmaatschappijen meer inzetten op de integratie van private woningen in het sociaal woonpatrimonium. Er dient onderzocht te worden hoe steun en motivatie de kleine eigenaars aanzet tot verhuring aan de sociaal zwakkeren. Weliswaar dient het om kwalitatieve woningen te gaan.

7.3 Senioren en huisvesting

Senioren hebben 19,4% kans om in armoede terecht te komen. Zij hebben een verhoogd armoederisico, zeker de alleenstaande ouderen.

Het aantal vijfenzestigplussers in West-Vlaanderen neemt toe van om en bij de 235.000 in 2010 tot ongeveer 315.000 senioren in 2025, wat neerkomt op een stijging van 35%.

Het pensioen is voor velen de belangrijkste bron van inkomen op latere leeftijd. Dit kan het verschil maken tussen een leven waarin je als oudere dagelijks moet opboksen tegen armoede of niet. Het wettelijk pensioen staat niet meer in verhouding tot de reële levenskosten. Hierdoor belanden steeds meer ouderen onder hun normale levensstandaard.

Er zijn verschillende redenen waarom ouderen een beperkt inkomen hebben. Niet alleen het opleidingsniveau en de job spelen een rol, maar ook het feit of men heeft kunnen sparen, of men eigenaar is van een woning en of men gezondheidsproblemen heeft.

Zeker de alleenstaande oudere vrouwen worden vaker geconfronteerd met armoede. Een belangrijke reden is dat het pensioen van vrouwen veel lager ligt dan dat van mannen. Door een onvolledige loopbaan, ondermeer als gevolg van de zorg voor kinderen en familieleden, komen veel vrouwen in de pensioenleeftijd nauwelijks aan het wettelijk minimum. Ook het tijdseffect speelt nog. Het was lang de gewoonte dat de man buitenshuis werkte en de vrouw het huishouden verzorgde.

Het hebben van een eigen huis is voor een senior geen garantie om niet in de armoede terecht te komen. Het onderhoud en de comfortinvesteringen wegen zwaar op het budget. Veel woningen van senioren zijn van slechte kwaliteit, slecht geïsoleerd en hebben dikwijls geen basiscomfort.

Een seniorenwoning is een woonst met een hoge graad van toegankelijkheid en een beperkt aantal slaapkamers. Heel wat oudere sociale huurders wonen echter nog steeds in een niet-seniorenwoning. De overstap van een grote onderbezette sociale woning naar een kleine aangepaste woning wordt slechts zeer selectief gestimuleerd.

De instromende huurder is kansarmer en valt langer dan vroeger terug op een uitkering. De zittende huurder wijkt niet meer, wordt ouder en leeft van een

pensioenuitkering. Zo is meer dan de helft van de hoofdhuurders van SHM Ons Onderdak uit leper ouder dan 55 jaar.

We kunnen niet voorbij de vaststelling dat de historische bewoning van het sociaal woonpatrimonium een miskennis is van de rationele bezetting. Vanuit sociaal en ethisch standpunt kan er echter niet resoluut voor gekozen worden om de oudere zittende huurders systematisch te laten verhuizen. Het keuzeaanbod moet er wel zijn.

7.4 Begeleiding in de zoektocht naar een woning

Met de schaarste aan comfortabele, betaalbare woningen zijn er mensen die er niet in slagen om zelfstandig een geschikte woning te vinden. Dat zijn mensen die door ziekte, handicap, hun verleden, gebrekkige kennis van het Nederlands of een krappe inkomenssituatie hun weg niet vinden op de woonmarkt. Professionele diensten geven informatie en advies, maar missen de tijd om met deze mensen daadwerkelijk op stap te gaan.

Een Woonbuddy is een vrijwilliger die tijd maakt om sociaal kwetsbare mensen te begeleiden in het vinden van een gepaste woning. Woonbuddy's is een pilootproject in de regio Roeselare dat een netwerk heeft opgezet tussen vrijwilligers en woon-diensten. Dit prachtig initiatief kampt momenteel met een tekort aan vrijwilligers. In Kortrijk helpt de Woonclub van CAW Stimulans mensen die een extra duwtje nodig hebben bij het zoeken naar een huurwoning.

7.5 Het woonloket van de gemeenten

Een lokaal of intergemeentelijk woonloket kan informatie verstrekken over het actueel huuraanbod per gemeente en mee op zoek gaan naar concrete oplossingen voor individuele woondossiers. Ook kunnen ze mensen begeleiden bij de aanvraag van premies en steunmaatregelen. Dit woonloket werkt dan nauw samen met alle diensten en lokale beleidsinstrumenten die te maken hebben met woonkwaliteit in de brede zin. Het is belangrijk dat deze dienstverlening zeer toegankelijk is en op maat van de maatschappelijk kwetsbare groepen.

Dit woonloket kan tevens fungeren als unieke gemeentelijke inschrijvingsplaats voor de inschrijving voor kandidaat-huurders van een sociale woning. Deze centrale gemeentelijke inschrijvingsdienst vraagt dan namens de kandidaat-huurder alle nodige documenten op en vult deze samen met haar of hem in. Zo wordt er per West-Vlaamse gemeente een centraal inschrijvingsregister uitgebouwd voor zowel de sociale huisvestingsmaatschappijen als de sociale verhuurkantoren op het grondgebied van de gemeente.

8.

**Energiekosten
en goedkope
woningen in
dorpen**

8. Energiekosten en goedkope woningen in dorpen

“In een dorp of op het platteland wonen kost tot twintig procent meer dan in een stad, zo berekende een Brits onderzoek. Het platteland mag dan zijn charmes hebben, je betaalt er een prijs voor. Tot die conclusie kwamen wetenschappers verbonden aan de Loughborough University, die onderzochten wat de basisbehoeften van de Britten op jaarbasis kosten. Hoe meer verlaten de buurt waar men woont, hoe hoger de rekening. Doorslaggevende kost voor plattelandsbewoners is onder meer vervoer - de auto doet aanzienlijk meer kilometers en vaak is er onvoldoende openbaar vervoer. Verwarming is een andere factor: als er geen omliggende huizen zijn, is het moeilijker je huis te verwarmen.” uit Het Nieuwsblad van 24 november 2010.

In een nieuw rapport van april 2012 waarschuwt de coöperatieve Cera, die zich onder andere bezig houdt met armoede, dat op het platteland de armoede een sterk onderschat probleem is. De armoede is er minder zichtbaar, maar ze is er wel.

8.1 Vervoersarmoede op het platteland

Er is ondermeer vervoersarmoede door de bereikbaarheidsproblematiek en vervoersafhankelijkheid voor wie zorgbehoevend en/of arm is. Werkloosheid of een ontoereikend vervangingsinkomen leidt niet alleen tot minder koopkracht, maar ook tot minder mobiliteit. Beperkingen in mobiliteit zorgen op hun beurt voor moeilijkheden bij het zoeken en houden van een job. Door de afwezigheid van tewerkstelling verlaten jongeren en actieve mensen de buitendorpen op zoek naar aangepast werk.

Het decreet Basismobiliteit garandeert dat er ook op het platteland een minimum-aanbod aan openbaar vervoer is binnen een bepaalde straal. De Lijn zet in deze gebieden veelal belbussen in. De ervaring leert dat het van gemeente tot gemeente kan verschillen of de belbus goed uitgebouwd is. De belbus is een geschikt systeem voor verplaatsingen in de vrije tijd, maar het is geen structurele oplossing voor iemand die in een ploegensysteem werkt. Het openbaar vervoer is niet altijd op maat van mensen in armoede. De betaalbaarheid blijft een probleem. Er zijn een aantal sociale voordeeltarieven, maar die zijn nog steeds onvoldoende bekend.

8.2 Grote renovatienood van dorpswoningen

Door de stijgende immoprijzen is er een tendens waarbij almaar meer jonge gezinnen uitwijken naar de plattelandsdorpen. Omdat de woningen daar nog betaalbaar zijn, zeker als je ook nog wat tuin en groen wilt¹¹.

Ook de stedelijke armen kiezen voor deze optie, vanuit de overtuiging dat de huisvesting op het platteland goedkoper is. Het klopt dat deze woningen veelal goedkoper zijn. Een belangrijke reden hiervoor is dat veel van die woningen echter aan serieuze renovatie toe zijn.

Zo zijn er in West-Vlaanderen nog 16,5% woningen van slechte kwaliteit. De woonhuizen in onze provincie zijn ouder en van mindere kwaliteit dan de rest van Vlaanderen. Vooral in de Westhoek en de arrondissementen Tielt en Roeselare zijn er nog veel woningen die aan renovatie toe zijn.

73% van de West-Vlamingen is eigenaar van het huis waarin hij woont. Binnen de groep eigenaars die in slechte woningen leeft, is het aandeel van de weduwen en weduwnaars hoog (23%) in vergelijking met de gehuwden (9,8%). Veertig procent van de slechte huurwoningen wordt betrokken door zestigplussers.

Armoede wordt vaak en navenant aan de woonkwaliteit gelinkt. We spreken van een slechte woonkwaliteit bij woningen zonder centrale verwarming, toilet of bad en met isolatie- of ventilatieproblemen. Zo zijn er nog te veel van in onze provincie met veel landelijke woningen. Het woonbeleid moet aandacht schenken aan deze specifieke plattelandproblematiek. De verbeterings- en renovatiepremies vormen belangrijke instrumenten om de kwaliteit van het woningbestand op het platteland te verbeteren. De Vlaamse overheid, de provincie en de gemeenten zetten in op financiële ondersteuning van dakisolatie, superisolerende beglazing en energiezuinige verwarmingsketels. Deze inspanning moeten zeker behouden blijven.

Gemiddeld genomen is 63% van de woongebouwen in West-Vlaanderen uitgerust met centrale verwarming of airco. Dat is lager dan het Vlaams gemiddelde (65,8%). In drie gemeenten (Mesen, Menen en Heuvelland) heeft minder dan 1 op 2 woongebouwen centrale verwarming. Ook in de Westhoek en de arrondissementen

11 Eén, uitzending van Panorama: "Panorama focust op de Vlaamse woondroom", 3 mei 2012

Roeselare-Tielt liggen de cijfers lager dan het West-Vlaams gemiddelde¹². Deze cijfers geven aan dat er nog werk aan de winkel is.

8.3 Energiearmoede

Het staat vast dat de prijs van energie in de toekomst aanzienlijk zal stijgen. Voor sommige fossiele energiebronnen wordt de piekproductie bereikt. Landen als China en India die economisch een hoge vlucht nemen, oefenen nu al regelmatig druk uit op de energieprijzen. Bovendien zullen er in de komende jaren meer dan waarschijnlijk zware investeringen nodig zijn voor de ontwikkeling van nieuwe energiebronnen. Ook door de vervanging van grote elektriciteitscentrales die stilaan het einde van hun levensduur naderen en de nood aan een technologische afstemming tussen vraag en aanbod zullen de energieprijzen verder onder druk staan¹³.

Energie is een hot item. Iedereen merkt het: de steeds hogere energieprijzen, het energiebeleid en de energiepremies. De bevrozing van de indexering van de energieprijzen zorgde tijdens het voorjaar 2012 dat er één en ander in beweging kwam. De groepsaankopen energie van de Vlaamse provincies blijken overal een groot succes te zijn. Dat de overstap naar een andere leverancier nu ook kosteloos kan zijn, is een extra duwtje in de rug.

Bij de focus op de huidige hoge kosten en de mogelijke besparingen bij een overstap, mag het belangrijkste echter niet uit het oog verloren worden: het eigenlijke energieverbruik.

Daarom moet het beleid tegen energiearmoede grote aandacht besteden aan maatregelen ter verbetering van de energie-efficiëntie van woningen en toestellen en aan verdere sensibilisering van energiezuinig gedrag.

12 Surplus (2012). *Berichten van Samenlevingsopbouw West-Vlaanderen, voorjaar 2012*. bron cijfers: Ecodata, kadastrale statistiek van het gebouwenpark.

13 Huybrechts, F., Meyer, S., Vranken, J. (2011) *Energiearmoede in België. Finaal rapport*. ULB en Centrum OASeS, UA. december.

8.4 Energieverslindende sociale woningen

60% van de West-Vlaamse sociale woningen heeft knelpunten die voor energieverlies zorgen¹⁴. Die knelpunten zijn: enkel glas, energieverslindende verwarming (meestal elektrisch) en geen dakisolatie. De renovatienoden stellen zich vooral bij de eengezinswoningen: 27% heeft nog steeds enkele beglazing en 43% van deze woningen is niet voorzien van enige dakisolatie. Daarnaast kampt 45% van de West-Vlaamse sociale huurappartementen met een energievretende verwarming (elektrische verwarming of een verouderde ketel). Voor de prioritaire aanpak van energieverslindende verwarming wordt ingezet op substantiële premies. Dat zijn terecht quick-win investeringen in verhouding met de bereikte energiebesparing.

De Vlaamse overheid werkt momenteel een urgentieprogramma uit om tegen 2020 de daken van alle woningen geïsoleerd te krijgen, al het enkel glas te vervangen door isolerend glas en verouderde verwarmingsketels te bannen. Dat is het Energierenovatieprogramma 2020. De Vlaamse Maatschappij voor Sociaal Wonen maakt een renovatiestrategie en –planning ERP2020 op voor de SHM's.

Het Fonds Ter Reductie van de Globale Energiekost (FRGE) verstrekt aan particulieren goedkope leningen voor structurele energiebesparende maatregelen. De sociaal zwaksten vormen voor het Fonds een bijzondere doelgroep. Hierop moet volop ingezet worden, zeker voor bouwblokrenovatie zoals ondermeer in Kortrijk gebeurt. Daar nemen de stad, het OCMW, het stadsontwikkelingsbedrijf en het sociaal verhuurkantoor acties om eigenaars warm te maken voor de renovatie van hun woningen. Dit zorgt voor een structurele oplossing tegen energieverpilling. Het knelpunt is immers dat de huurders zich in een moeilijke positie bevinden, doordat ze afhankelijk zijn van de verhuurder voor energiebesparende investeringen aan de huurwoning. Als de verhuurder die bereidheid heeft, moet de huurder weliswaar niet het gelag betalen met een verhoogde huurprijs.

14 Vlaams parlement, Schriftelijke vraag nr. 551 van 22 september 2011 van Carl Decaluwé. Patrimoniumenquête socialehuisvestingsmaatschappijen – Energierenovatieprogramma. Antwoord van Freya Van den Bossche, Vlaams minister van Energie, Wonen, Steden en Sociale Economie.

8.5 Energie is ingewikkeld

Straks is het weer winter en begint de ellende van de koudeprikken. Gezinnen met betalingsproblemen moeten zo snel mogelijk geholpen kunnen worden, zodat de opbouw van hoge energieschulden of het afsluiten van de energietoevoer maximaal vermeden kunnen worden.

Energieproblemen hebben niet altijd te maken met betalingsmoeilijkheden vanwege te hoge facturen. Een extra probleem, naast het financiële, is dat het recht op energie ook bedreigd wordt door de moeilijke communicatie tussen de zwakke klant en de energieleverancier. De manier waarop (vooral de grotere) leveranciers hun dienstverlening organiseren, maakt het vaak enorm moeilijk, soms onmogelijk, om een ingewikkeld dossier te behandelen en gemaakte fouten recht te zetten: een problematische verhuis, betalen voor de winkel beneden, meerdere appartementen op één elektriciteitsmeter, betalingen die fout werden geboekt enzovoort. Zulke dossiers lopen vaak vast en kunnen consumenten in de problemen brengen.

Tijdens debatten en vraaggesprekken over energiearmoede blijkt telkens opnieuw dat de allerzwaksten in de samenleving onvoldoende genieten van de bestaande steunmaatregelen. En net zij hebben die steun het hardst nodig. Procedures om energiesteun te ontvangen vergen een aantal administratieve acties en inspanningen, wat voor de sociaal meest zwakken niet altijd evident is. Daarenboven kent deze groep de grootste verhuisgraad, vaak van de ene energieverslindende huurwoning naar de andere. Ook dit zet niet aan tot een vlotte opstart en afhandeling van de procedure om energiehulp te bekomen.

Sommigen komen op die manier in een vicieuze cirkel terecht waarin de betaal-moeilijkheden zich opstapelen.

Sinds 1 juli 2000 krijgt ieder Vlaams huishouden per jaar 100 kilowattuur gratis elektriciteit, vermeerderd met nog eens 100 kWh per gezinslid. Bij één op vijf gezinnen wordt die gratis stroom niet verrekend. Leveranciers geven als reden dat zij van de netbeheerder verouderde of geen informatie hebben doorgekregen over de gezinssamenstelling. Momenteel wordt het niet-toekennen enkel rechtgezet wanneer de klant daarvoor zelf contact opneemt met zijn leverancier. Slechts 68% van de gezinnen weet echter dat zij recht hebben op die gratis elektriciteit.

8.6 Sociale leverancier met hoge prijzen

Bij niet-betaling van de factuur stuurt de energieleverancier een herinnering; bij verder niet-naleving volgt een ingebrekestelling. Op deze brieven van de energieleverancier wordt de mogelijkheid vermeld om een afbetalingsplan af te spreken en worden de coördinaten van hulpcentra meegegeven. Indien geen afbetalingsplan wordt afgesproken of het niet wordt nageleefd, kan de energieleverancier het contract met de klant opzeggen. Gedurende de opzeggingstermijn van 60 dagen moet de klant op zoek naar een nieuwe leverancier op de commerciële markt.

Als dat niet lukt, komt de klant bij de distributienetbeheerder terecht die als sociale leverancier optreedt. Huishoudens in energiearmoede die niet het statuut van beschermde afnemer¹⁵ hebben, betalen hier een hoger tarief dan verkrijgbaar is op de vrije markt. Dat is het geval voor meer dan 85% van de personen die worden beleverd door de distributienetbeheerder. Knack noteerde dat die hoge tarieven een ontradend effect als bedoeling hebben, zodat gedropte klanten zich niet gaan nestelen bij de netbeheerder. De klant moet zo snel mogelijk opnieuw op de commerciële markt terechtkomen.¹⁶

Volgens Katrien Gielis, experte energiearmoede bij de VREG¹⁷ is het ontradend effect veel te hoog: *“Het moet wel voor iedereen haalbaar blijven om er weg te raken”*. Het is voor haar schokkend dat wie zijn facturen niet kon betalen en gedropt werd vervolgens vaak het hoogste tarief voorgeschoteld krijgt. Knack maakte de berekening: voor een verbruik van 3500 kilowattuur elektriciteit aan de sociale maximumprijs betaal je momenteel 465,45 euro per jaar. Voor wie bij de netbeheerder zit en geen statuut heeft van beschermde afnemer is dat 1.009,96 euro. De getallen spreken voor zich.

Het horrorverhaal loopt verder voor wie moeilijk de eindjes aan elkaar kan knopen. Indien ook bij de distributienetbeheerder de facturen niet worden betaald, gaat deze – na het volgen van dezelfde herinnerings- en ingebrekestellings verplichtingen –

15 Een beschermde afnemer is eenieder rechthebbende op het federaal sociale tarief. Dat zijn mensen met een handicap of mensen die van een leefloon of gewaarborgd pensioen leven. Daarbij behoren sinds 1 juli 2009 niet langer de mensen met een verhoogde tegemoetkoming van het ziekenfonds en mensen die in schuldbemiddeling bij het OCMW zijn.

16 Galle, C. (2012) *Wie arm is, betaalt de hoogste prijs*. In: Knack, 15 februari, p. 66.

17 VREG: Vlaamse Regulator van de Elektriciteits- en Gasmarkt

over tot het (gratis) plaatsen van een budgetmeter. Deze meter werkt op basis van een herlaadkaart, waarbij de consumptie van energie op voorhand wordt betaald. Deze kaarten kunnen opgeladen worden bij het OCMW of een kantoor van de distributienetbeheerder. Voor gas moet je wel in één keer betalen voor wat je nodig hebt.

8.7 Het wel en wee van de budgetmeter

Uit het rapport van de VREG in West-Vlaanderen blijkt dat er 5 767 budgetmeters in gebruik waren eind 2011. Dat is 1 budgetmeter per 203 West-Vlamingen.

De budgetmeter heeft onmiskenbare voordelen: dure afsluiting en heraanluiting worden vermeden en mensen gaan veel bewuster om met hun energie en hun budget.

Het basisprincipe is dat iedereen recht heeft op een minimale basisvoorziening aan elektriciteit, gas en water voor huishoudelijk gebruik. Wanneer de budgetmeter niet wordt opgeladen, wordt daarom de stroombegrenzer geactiveerd. Die zorgt dan voor een minimale levering van een vermogen dat overeenkomt met 10 ampère. Die stroom moet weliswaar betaald worden. De schulden kunnen dus blijven oplopen.

Voor gas is er een noodkrediet van 1000 KWh. Als dat opgebruikt is, valt men zonder gas. Elektriciteit kan via een stroombegrenzer altijd in minimale hoeveelheid worden geleverd, maar 'een beetje gas' leveren is uit veiligheidsoverweging onhaalbaar.

Als de netbeheerder vaststelt dat de klant 60 dagen zijn budgetmeter voor elektriciteit niet oplaadt, maakt hij een inschatting van het verbruik na de laatste oplading. Op basis daarvan beoordeelt hij of de klant op de minimale levering is overgeschakeld en op die manier schulden aan het opbouwen is.

De leverancier stuurt een brief en zonder reactie vervolgens een aangetekende brief aan de klant.

Als er met de klant binnen de 30 dagen geen regeling kan worden getroffen voor de betaling van de schuld, dan kan de netbeheerder een verzoek tot uitschakeling van de stroombegrenzer indienen bij de LAC (Lokale Advies Commissie).

Als de LAC hiermee akkoord gaat, schakelt de netbeheerder ook de minimale

stroomlevering uit. De klant kan dan enkel nog elektriciteit verbruiken voor zover hij de budgetmeter oplaadt. De stroombegrenzer wordt weer ingeschakeld als de klant 50% van zijn openstaande schuld bij de netbeheerder heeft betaald.

Binnen het OCMW van elke Vlaamse gemeente bestaat er een LAC. De LAC bestaat uit vertegenwoordigers van het OCMW en van de netbeheerder. Zij bespreken de situatie van klanten waarvan de netbeheerder heeft gevraagd om de elektriciteits- en aardgastoevoer of de minimale levering van elektriciteit op 10 ampère volledig stop te zetten. De afnemer mag zich komen verdedigen. Afsluiting kan zonder een beslissing van de LAC in geval van fraude, onveiligheid, leegstand en bij weigering van ondertekening van een leveringscontract als de afnemer geen wanbetaler is. Na een advies van de LAC kan worden afgesloten bij weigering van het sluiten van een afbetalingsplan en bij weigering van de plaatsing van een budgetmeter.

De LAC dient verder erkend te worden als een volwaardige commissie waar oplossingen voor energiearmoede worden gezocht, afsluitingen worden voorkomen en heraansluitingen worden beslist.

Afgesloten klanten kunnen enkel nog energie verbruiken als ze hun kaart opladen voor de budgetmeter. Anders hebben ze absoluut geen toegang meer tot energie. In de winter mag de toevoer van gas en elektriciteit niet worden afgesloten. Dat is van 1 december tot 1 maart. De Vlaamse minister bevoegd voor Energie kan, afhankelijk van de weersomstandigheden, deze termijn vroeger laten ingaan en langer laten duren, maar nooit later dan eind maart.

Het probleem bij gasverbruik is dat dit sterk varieert over het jaar. De elektriciteitsbudgetmeter kan maandelijks met ongeveer eenzelfde bedrag worden opgeladen. Maar wie het niet breed heeft, verzuimt in de zomermaanden – als men geen gas nodig heeft – wel eens om de kaart voor de aardgasbudgetmeter op te laden.

Bij de eerste winterprik moet men dan plots extra veel betalen om de woning voldoende te verwarmen. De OCMW's worden daarom automatisch verwittigd als gezinnen zonder gas dreigen te vallen. Als na een sociaal onderzoek bij de mensen in kwestie blijkt dat er een reële problematiek van energiearmoede is, kan het OCMW, afhankelijk van het type woning en de samenstelling van het gezin

een minimumhoeveelheid aardgas ter beschikking stellen via de budgetmeterkaart. Een deel van de kost van de minimumlevering zal achteraf, in overleg met het OCMW, moeten terugbetaald worden.

De budgetmeters worden in eerste instantie gebruikt om schulden aan te zuiveren die de klant bij de netbeheerder heeft gemaakt. Budgetmetergebruikers kunnen enkel elektriciteit en/of gas krijgen als ze in staat zijn om hun betaalkaart op te laden tot een bedrag dat voldoende hoog is om een deel van de schuld aan te zuiveren én de levering te betalen. Als men de budgetmeter oplaadt, worden immers eerst automatisch de schulden bij de netbeheerder aangezuiverd. Het lijkt me opportuun dat bij situaties waarbij de inkomsten van het huishouden onvoldoende zijn om de basisbehoeften te dekken, de verplichting om de schuld via de budgetmeter terug te betalen niet prioritair wordt gesteld. Anders blijft het een straatje zonder einde.

8.8 Eén loket voor wonen, energie en water

De verdere oprichting van lokale woonwinkels waar ook specifieke aandacht is voor energie en water lijkt mij opportuun in de preventie van energiearmoede. Het verstrekken van informatie over de energiemarkt, het opvolgen en begeleiden van probleemdossiers inzake sociale energiemaatregelen en slechte woonkwaliteit, het aanbieden van energiescans, het begeleiden van premie-aanvragen,.....: het zijn allemaal waardevolle initiatieven die zowel preventief als curatief kunnen zijn.

Deze lokale woon-, water- en energiewinkels worden idealiter geïmplementeerd binnen alle diensten en beleidsinstrumenten die te maken hebben met energie en woonkwaliteit in brede zin. Zo kunnen ze de regie uitoefenen. Nog twee belangrijke elementen: het éénloketprincipe en de toegankelijkheid op maat van de kwetsbare groepen.

8.9 De groepsaankoop van de provincie West-Vlaanderen

Maar liefst 26.080 West-Vlaamse gezinnen zijn effectief ingegaan op het aanbod van de winnende energieleveranciers van de groepsaankoop groene energie en gas, die de provincie West-Vlaanderen organiseerde. **De hoogste besparing bij de gezinnen bedraagt 1.762 euro, de gemiddelde besparing 278 euro.** Gezien het grote succes wordt in 2013 opnieuw een groepsaankoop georganiseerd. De provincie leverde dit jaar grote inspanningen om dit initiatief bij het ruime publiek bekend te maken.

Toch vielen net weer diegenen die zo'n voordeel best kunnen gebruiken uit de boot. Wie een budgetmeter heeft, betaalt immers nog steeds de tarieven van de distributienetbeheerder, de leverancier waarop men moest terugvallen toen de commerciële leverancier hen dropte na wanbetalingen. Zoals eerder aangegeven zijn die tarieven dermate hoog dat sommigen na veel moeite nog blijven vaststeken in een uitzichtloze situatie.

Het zou heel wat soelaas bieden indien voor deze mensen met energiearmoede andere tarieven, zoals het voordeeltarief via de groepsaankoop van de provincie, gelden.

9.

**Uithuiszettingen
en nachtopvang**

9. Uithuiszettingen en nachtopvang

Wonen is meer dan een dak boven je hoofd hebben. Wonen, een thuis hebben, betekent ook geborgenheid, veiligheid, privacy, identiteit, verankering, sociale netwerken, familie, omgeving, buurt... en gezond leven. Een plek om te koken, te eten, zich te verzorgen, te slapen en uit te zieken wanneer dat nodig is.

Het gaat voorbij het cliché: de arme die reeds in een verkrot huis woont en dan nog eens op straat komt te staan na een uithuiszetting. Van de regen in de drop. Ze bestaan nog steeds: de huisjesmelkers die erbarmelijke woningen aan heel hoge prijzen verhuren. Dat is strafbaar, maar huisjesmelkers worden zelden gevat omdat mensen zonder papieren schrik hebben een klacht in te dienen. Er rest hen weinig keuze: beter een krot dan geen dak boven je hoofd. Huisjesmelkers verhuren zelfs matrassen per stuk in een huis, een kelder, een garage...

Het probleem van de uithuiszettingen is zowel schrijnend als complex. De huur niet betalen, onbewoonbaarverklaring van een gebouw zonder herhuisvesting, misbruik van rechten door sommige eigenaars,...

9.1 Verkrotte woningen

De gemeenten hebben de plicht om de strijd tegen de verkrotte woningen aan te gaan. In het kader van hun bevoegdheden kunnen gemeenten een woning onbewoonbaar verklaren, wanneer die niet voldoet aan de geldende technische eisen en comfortvereisten. De bewoner dient in dat geval te verhuizen. Wie het niet breed heeft, zoekt dan dikwijls verder zijn toevlucht tot een andere – goedkope – woning van mindere kwaliteit in een minder controlerende gemeente. Het is daarom belangrijk dat naburige gemeenten eenzelfde visie hebben om dergelijke perverse effecten te vermijden.

De strijd tegen de ongezonde woningen, waarbij de arme huurder reeds het gelag betaalt, leidt tot nog meer bestaansonzekerheid voor hen. Na de

onbewoonbaarverklaring dient de woning onmiddellijk of binnen een redelijke termijn ontruimd te worden. De bewoners moeten dus een andere woning vinden. In sommige gevallen kan men een gewestelijke huursubsidie en installatiepremie krijgen. De onbewoonbaarverklaring van een woning geeft niet altijd voorrang voor een sociale huurwoning.

De Vlaamse Wooncode voorziet in een plicht tot herhuisvesting door de burgemeesters. Deze verplichting geldt enkel voor de bewoners die voldoen aan de inkomens- en onroerende bezitsvoorwaarde die van toepassing is in de sociale huursector. Deze inspanningsverbintenis houdt in dat de burgemeester al het mogelijke moet doen om de bewoners te herhuisvesten. Dat is minstens een tijdelijke opvang in afwachting van een andere woning of oplossing.

Heel wat Vlaamse steden en gemeenten hebben eigen initiatieven ontwikkeld voor de begeleiding van de bewoners naar een nieuwe kwalitatieve én betaalbare huurwoning. Dit via de oprichting van transitwoningen, de afsluiting van samenwerkingsovereenkomsten met sociale woonactoren, de aanstelling van woonbegeleiders en de dienstverlening via Woonwinkels.

Wanneer een uithuisgezet gezin enkel een tijdelijke noodopvang kreeg en geen onmiddellijke herhuisvesting, kan dit het leven van dit gezin verder aantasten. Noodopvang moet opgevat worden als een springplank naar een waardige en duurzame huisvesting binnen een redelijke termijn. Opvang staat niet gelijk aan wonen. Dit moet een aandachtspunt zijn.

9.2 Huurachterstal

Volgens het Vlaams Netwerk van verenigingen waar armen het woord nemen, is er een spectaculaire stijging van het aantal gerechtelijke uithuiszettingen wegens het niet nakomen door huurders van huurdersverplichtingen. Dat is meestal huurachterstal¹⁸. Het Netwerk is heel expliciet: de kern van de zaak is

18 Vlaams parlement, Schriftelijke vraag nr. 53 van 14 oktober 2011 van Liesbeth Homans. *Sociale huisvesting – Dak- en thuislozen*. Antwoord van Freya Van den Bossche, Vlaams minister van Energie, Wonen, Steden en Sociale Economie.

dat het gros van deze mensen niet kan rondkomen omdat hun inkomen te laag en hun woonkosten te hoog liggen. Hierdoor betalen ze op den duur de huur niet meer. Omdat het hen niet meer lukt. Veelal krijgen ze ook andere fundamentele zaken niet meer bekostigd. De Vlaamse minister van Wonen schat het aantal jaarlijkse uithuiszettingen in Vlaanderen op ongeveer 3.500. De reden van de uithuiszetting, wordt nergens systematisch bijgehouden.

De OCMW's worden wel steeds ingelicht over bij de vrederechter ingeleide procedures tot uithuiszetting, maar niet altijd over het feit of er ook een bevel tot uithuiszetting is gegeven.

In 2006 werden 48 opzeggingen door de West-Vlaamse socialehuisvestingsmaatschappijen uitgevoerd met gerechtelijke tussenkomst zonder uitdrijving en 38 opzeggen met uitdrijving (zie tabel 2 in bijlage). De procedure is ondertussen gewijzigd. Er worden ook geen cijfers meer bijgehouden.

Voor huurders die uit huis werden gezet wegens huurachterstal of een ander huurgeschil is herhuisvesting een huizenhoog probleem. Volgens het Netwerk bestaat er in de sociale huur voor hen niet alleen geen voorrangregel, ze zijn er vaak ook niet welkom. De hoogdringendheid van een herhuisvesting leidt wel tot enige prioriteit bij de socialehuisvestingsmaatschappijen, maar zij kampen met een te grote vraag en een te beperkt aanbod.

Het beleid mag deze mensen echter niet loslaten. Er moet aan de fundamentele oorzaken van huurachterstal worden gewerkt. Mensen met schulden die te maken hebben met elementaire levensbehoeften als huur, voeding, energie, gezondheidszorg, onderwijs of mobiliteit hebben meestal een onvoldoende inkomen. Begeleiding en verantwoorde consumptie zijn hier dan ook zeker geen miraculeuze remedies voor armoedepreventie.

Er is nood aan meer sociale woningen, aan huurprijnsbeheersing en zeker ook aan premiestelsels en fiscale stimuli voor renovatie en energieprestatie die in de eerste plaats de kwetsbaarste bewoners ten goede komen.

9.3 Thuisloosheid

Volgens FEANTSA, de Europese federatie van organisaties die met thuislozen werken, betekent een thuis hebben: voldoende huisvesting of ruimte hebben voor een persoon en haar/zijn gezin die hun eigen is, de mogelijkheid hebben hier hun privacy te bewaken maar ook sociale relaties uit te bouwen en een wettelijke aansprakelijkheid kunnen maken op deze ruimte.

Binnen de thuislozenzorg spreekt men van straatbewoners (clochards), daklozen (dit kan eenmalig en occasioneel zijn, zoals na een brand) en thuislozen. Bij thuisloosheid verkeert iemand zonder woonst, werk of bestaansmiddelen en is er sprake van een combinatie van persoonlijke, relationele en maatschappelijke kwetsbaarheid, zodat er geen bindingen van betekenis meer bestaan op deze drie domeinen. Straatbewoners en thuislozen leven voornamelijk op straat als gevolg van een veelheid aan problemen die zich met het effect van een sneeuwbal hebben voorgedaan in hun leven: een lage scholingsgraad maakt hen vatbaar voor werkloosheid, kopen op krediet zonder inzicht in de gevolgen (overmatige schulden), onderteekenen van contracten zonder bescherming van hun rechten. De armoede die hiermee gepaard gaat, sluit hen af van de dure huisvestingsmarkt en maakt hen weerloos tegen huisjesmelkers en matrassenverhuurders.

Thuisloosheid is geen hot item. Behalve wanneer de temperaturen onder nul gaan: het zogenaamde thermometerbeleid. Vaak is er ook enige terughoudendheid bij de lokale besturen om deze problematiek aan te pakken. Er leeft de vrees voor het aanzuigeffect wanneer men een oplossing zou bieden.

De voornaamste oorzaken van buitenslapen is niet alleen een gebrek aan opvang, maar ook de onaangepastheid van de noodopvang aan de noden van thuislozen. Daarnaast zijn er nog drempels zoals het niet toelaten van buitenslapers met verslavingsproblemen. Ook de kwaliteit van de opvang (zoals het gebrek aan veiligheid en privacy) kan er voor zorgen dat thuislozen er geen gebruik van willen maken. In Noorwegen heeft men dit aangepakt door kwaliteitseisen op te leggen aan de opvang en middelen te voorzien om deze te bereiken. Het gaat dan bijvoorbeeld

over uitrusting van de kamers, hygiëne, minima aan omkaderend personeel en privacy (eenpersoonskamers zijn er standaard gemaakt).

Thuisloosheid is vaak een gevolg van een ontslag uit een instelling. *“In Vlaanderen hebben we kunnen vaststellen dat twee op de drie thuislozen ooit in een instelling heeft verbleven ”* aldus Danny Lascrauwaet van het Steunpunt Algemeen Welzijnswerk¹⁹.

Het Vlaams parlement nam in 2004 een resolutie aan waarin de Vlaamse regering gevraagd werd een strategie tegen thuisloosheid uit te werken via: een preventief woonbeleid, samenwerking tussen de huisvestings- en de welzijnssector, aandacht voor de zorgbehoeften van thuislozen en het oprichten van een interdepartementale stuurgroep en lokale actieplannen.

Vlaanderen heeft echter niet alle bevoegdheden in handen om een volledige multi-dimensionele strategie tegen thuisloosheid uit te werken. Belangrijke bevoegdheden zijn nog federaal: het voorkomen van uithuiszettingen, ontslagbeleid uit instellingen zoals gevangenissen en psychiatrie en specifieke maatregelen voor daklozen.

In eerste instantie dient de thuisloosheidssituatie per gemeente te worden geanalyseerd met een beschrijving van het bestaande aanbod. De lokale overheden dienen de voornaamste uitdagingen te formuleren. Het is immers belangrijk dat de middelen worden aangewend daar waar ze meest renderen in de strijd tegen thuisloosheid. Zo zou er ondermeer kunnen gezorgd worden dat de elementaire levensbehoeften van de mensen die op straat leven kunnen ingevuld zijn. Dat zijn voldoende drinkfonteinen en toiletten, toegang tot openbare douches en nachtopvang.

Een belangrijk knelpunt in West-Vlaanderen inzake de opvang van dak- en thuislozen is het tekort in het residentiële aanbod van de CAW²⁰. Er zijn te weinig opvangplaatsen en de beschikbare plaatsen zijn niet goed gespreid over de provincie. Momenteel staan de CAW in West-Vlaanderen voor een fusieproces.

19 Lescrauwaet, D. (2010). *Thuisloosheid kan beëindigd worden. Een overzicht van Europese strategieën bij het bestrijden en voorkomen van thuisloosheid*. januari, www.CAW.be.

20 Centrum Algemeen Welzijnswerk, hulpverlening aan mensen met problemen en vragen

De huidige zes zullen samengaan in drie organisaties in West-Vlaanderen: regio Brugge-Oostende, regio Kortrijk en regio Westhoek-Midden-West-Vlaanderen. De fusieoperatie beoogt vooral schaalvergroting en efficiëntiewinst. Een herverdeling met een betere spreiding van de opvangplaatsen is hierbinnen niet als prioritair opgenomen. Vooral in de Westhoek en de regio Midden-West-Vlaanderen is er een gering aanbod. Daar brengt afstemming en samenwerking van het welzijnswerkveld weinig soelaas. Omdat er een gebrek is aan voorzieningen om mee af te stemmen en samen te werken.

De CAW's vangen mensen op die uitgerangeerd zijn. "Hopeloze gevallen" die met niets meer in orde zijn, en waar de psychiatrie en het OCMW zich ook geen raad meer mee weten. Mensen die zo ontheemd leven dat ze geen aansluiting meer vinden bij de samenleving. Waar ten slotte niemand nog naar omkijkt. Crisis- en nachtopvang gaat over mensen die zo diep in de armoedeval zitten, dat ze er niet meer uit geraken.

Bij de zes regionale crisisnetwerken in West-Vlaanderen is er een tekort voor crisisopvang. De crisisnetwerken zijn een niet te missen vangnet voor mensen in een crisissituatie, maar hebben in hun werking te lijden onder het afhaken van opvangadressen.

Straathoekwerk is slechts in beperkte mate aanwezig in onze provincie. Straathoekwerk is weliswaar een belangrijk detectiemiddel van daklozen.

Naast deze knelpunten zijn er ook tal van succesvolle initiatieven in onze provincie. Enkele regio's startten zelfs met de opmaak van een regiostrategie thuisloosheid. Ze ijveren hiermee voor een geïntegreerde en gezamenlijke aanpak van thuisloosheid in de regio. De regio Kortrijk is hier al goed mee op weg, Oostende en Brugge willen hiermee van start gaan. Dit kan alleen maar toegejuicht worden.

9.4 De provincie ondersteunt

De provincie ondersteunt de thuislozensector rechtstreeks via de subsidiëring van de werking van de zes West-Vlaamse crisisnetwerken. Samen met enkele steden ontwikkelde de provincie de zakboekjes voor thuislozen. Dat is een praktische gids met opvangadressen voor wie op straat terecht gekomen is.

In Kortrijk, Oostende en Brugge ondersteunt de provincie winternachtopvang. Oostende en Kortrijk worden financieel ondersteund door de provincie. In de andere regio's is geen winternachtopvang aanwezig.

Daarnaast zijn er ook private initiatieven die nachtopvang bieden aan daklozen, zoals bijvoorbeeld de vzw Daklozenwerking van dokter Daniëls in Oostende.

De deputatie besliste begin februari 2012 om extra ruimte open te stellen voor de opvang van daklozen, nadat er problemen waren met illegale daklozen. Dit in het Provinciaal Opleidingscentrum voor Veiligheidsdiensten (de voormalige kazerne van Zedelgem) en in het voormalige BLOSO-gebouw in de Gavers te Harelbeke/Deerlijk. Deze opvangmogelijkheden bleven uiteindelijk onbenut. Blijkbaar hadden de illegale daklozen te veel schrik om in een gesloten opvangcentrum terecht te komen. Daarnaast werd ook de kazerne van Zeebrugge ter beschikking gesteld. Het OCMW van Oostende stond in voor het vervoer en de begeleiding van die mensen.

Tijdens de afgelopen winter kreeg het OCMW van Oostende 111 daklozen over de vloer²¹. 44% van hen was langer dan een maand dakloos. Het merendeel was niet afkomstig van Oostende zelf. Een oorzaak hiervan is dat Oostende een terminus-station is, waardoor velen daar belanden. **Vier op de tien van die daklozen was West-Vlaming, 34% buitenlander.** Oostende kampt met hetzelfde probleem als de grootsteden Antwerpen en Gent. Een oplossing moet dus ook bovenlokaal worden gezocht.

Steden trekken net arme mensen aan omdat ze hopen er hun levensomstandigheden te kunnen verbeteren. Daarom weerspiegelt de armoede in een stad doorgaans het succes van die stad, schrijft DougSaunders in zijn boek

21 De Standaard [2012]. *Steeds meer armen vragen nachtopvang*. 28 maart. p. 23

"Arrivalcities"²². Het verklaart de paradox waarbij steden die er het best in slagen de omstandigheden te verbeteren voor hun armen - bijvoorbeeld via onderwijs en openbaar vervoer - nog meer armen aantrekken. Dat mag zeker geen excuus zijn om niets te doen aan de thuisloosheid, wel integendeel. Maar dat hebben de West-Vlaamse centrumsteden wel gesnapt, met lovende initiatieven.

10.

**Armoede bij
zelfstandigen**

10. Armoede bij zelfstandigen

“De cijfers spreken voor zich: één derde van de zelfstandigen in België leeft op de rand van de armoede. De afgelopen dagen is nogmaals gebleken hoe slecht de conjunctuur ervoor staat met een record aantal faillissementen in januari jongleden”: een persbericht van de Koning Boudewijnstichting van 6 februari 2012. Uit hun studie blijkt dat 15 % van de zelfstandigen onder de armoedegrens leeft.

In augustus laatstleden verscheen in De Standaard de titel: *“Opbod over arme zelfstandigen”*. Het Nationaal Syndicaat voor Zelfstandigen stelt dat 18% van de zelfstandigen in hoofdberoep een inkomen heeft van 833 euro per maand of minder. Dat is effectief een pak lager dan de Europese armoedegrens, die voor België 972 euro bedraagt²³. Het artikel gaat over de verschillende visies van het Nationaal Syndicaat voor Zelfstandigen en Unizo. Unizo relativeert de cijfers. Omdat van enkele zelfstandigen misschien niet het gehele inkomen bekend is. Omdat de cijfers niet het gezinsinkomen weergeven en dat zo'n 'arme' zelfstandige mogelijk een rijke partner heeft. Omdat de inkomsten soms fiscaal geoptimaliseerd worden. Dat betekent echter niet dat er geen rook en geen vuur is.

Ondernemen is risico's nemen. Dat betekent dus dat ondernemerschap ook slecht kan aflopen. En dat armoede een gevolg kan zijn van ondernemerschap dat gedurende een tijd minder goed loopt of helemaal slecht afloopt. Er is het fenomeen van *'too proud to fail'* waaraan zelfstandigen lijden. Dit maakt het veel moeilijker om de armoede te detecteren. Er is zodoende meestal verdoken armoede.

Het idee dat het evident is voor zelfstandigen dat ze de bewuste keuze maken om volledig op eigen benen te staan en daardoor minder nood hebben aan een of ander vangnet, klopt zeker niet. Die verdoken armoede leidt, dikwijls op momenten dat het niet meer lukt, tot een faillissement of een stopzetting van de zaak, met een heel moeilijke herintreding in de maatschappij en een moeilijke zoektocht naar een nieuw beroepsinkomen.

De Koning Boudewijnstichting komt daarom met enkele beleidsvoorstellen, zoals het recht op een uitkering bij de opheffing van een activiteit die niet meer levensvatbaar is. De faillissementsverzekering kan immers enkel tussenkomen met

23 De Standaard [2012]. *Opbod over arme zelfstandigen*. 14 augustus. p. 40

een tijdelijk vervangingsinkomen of overbruggingsvergoeding als de zelfstandige failliet is. Als echter blijkt dat een activiteit niet of niet meer levensvatbaar is, is het vanzelfsprekend beter om de kosten zo vroeg mogelijk te stoppen, vooraleer een faillissement onvermijdelijk wordt.

Er zijn lovenswaardige initiatieven die zelfstandigen in moeilijkheden steunen. Zo geeft de Vlaamse regering jaarlijks een subsidie van bijna 200.000 euro voor de werking van de vzw Zenitor en hun contact- en infopunt Tussenstap. Bij Tussenstap kunnen ondernemers met vragen terecht in verband met de bedreiging van het voortbestaan van hun zaak, gedwongen stopzetting en andere. Die opgebouwde expertise wordt verzameld in een kenniscentrum, ter kennis gesteld en gedeeld met beleidsverantwoordelijken om uit te zoeken welke bijkomende acties er moeten worden genomen. Zenitor zelf geeft eerstelijnsadvies en helpt ondernemers bij hun heractivering en na de stopzetting. Zenitor heeft contact met de OCMW's, die niet altijd vertrouwd zijn met de specifieke omstandigheden van zelfstandigen en gefailleerden.

Specifiek vanuit West-Vlaanderen is er daarnaast ook EFREM²⁴, die hulpverlening biedt aan zelfstandigen in moeilijkheden, gefailleerden en ex-ondernemers die nog problemen ondervinden vanuit hun vroegere zelfstandige activiteit.

Zelfstandigen kunnen niet zomaar terugvallen op een minimumloon of vervangingsinkomen in geval van wisselend inkomen. Daardoor moeten ze vaak verregaande financiële risico's nemen en hier speelt de noodzaak van een grote financiële discipline. Bij langdurige lage verkoopresultaten kunnen heel wat zelfstandigen niet sparen voor de aanleg van reserves voor het opvangen van ziekte, tegenslag of pensioen, omdat ze al hun financiële reserves moeten aanwenden om het hoofd boven water te houden.

Ondernemers lopen vaak verloren in het doolhof van regels en worden bij niet-naleving ervan snel geconfronteerd met een weinig begripvolle administratie. Een administratie die nog te vaak en te snel sanctioneert in plaats van ondersteunend, begeleidend en adviserend op te treden. Soms heeft dat sanctionerend optreden

24 www.efrem.be

dramatische gevolgen. Een vereenvoudiging van de regelgeving en een veralgemeende adviesaanpak door de administratie zou al heel wat heil kunnen bieden.

Door de zogenaamde “*Wet-Dedecker*” kunnen zelfstandigen die zoveel hinder van openbare werken ondervinden dat ze minstens zeven dagen moeten sluiten, een schadevergoeding van 70 euro per dag krijgen. **In 2011 kregen 1.289 zelfstandigen zo’n schadevergoeding. Er werd bijna 2,5 miljoen euro uitgekeerd. West-Vlaanderen is koploper met 380 dossiers en 684.556 euro vergoedingen²⁵.** Er zou eigenlijk ook een compensatievergoeding moeten komen voor zelfstandigen die niet moeten sluiten, maar wel hinder ondervinden. In het huidige economische klimaat kunnen er echt geen gefailleerden bijkomen door toedoen van openbare werken.

25 Het Laatste Nieuws (2012). *2,5 miljoen euro voor 1289 gesloten winkels*. 18 juni.

11.

**Verkeersveiligheid
en kansarme
buurten**

11. Verkeersveiligheid en kansarme buurten

Verkeersveiligheid raakt ons. We willen allemaal verkeersveiligheid op weg naar school of het werk. Via verhalen bij familie of vrienden of via weinig vrolijke nieuwsberichten worden we al te dikwijls geconfronteerd met verkeersslachtoffers.

Toch lijkt het er vaak op dat we verkeersongevallen als een noodzakelijk kwaad zien, iets dat we moeten aanvaarden in ruil voor onze op mobiliteit gestoelde welvaart. Weliswaar willen we allemaal zelf liefst in een zeer verkeersveilige buurt wonen. We vragen en krijgen ook almaar meer verkeersveilig heringerichte dorpskernen en gewestwegen.

En hier komt het addertje weer van onder het gras: waar wonen er echter veel kansarmen? Waar zijn er veel concentraties aan lange rijen kleine oude rijwoningen? Is dat niet langs die vroegere steenwegen, waar het denderend voorbijrijdend verkeer bijna non-stop is?

Armoede heeft ook een territoriale dimensie. Een aantal buurten kennen een grote mate van achterstelling. Ze worden gekenmerkt door een oververtegenwoordiging van verschillende groepen in armoede. Wonen in een achtergestelde omgeving maakt deel uit van het net van sociale uitsluitingen waarmee mensen in armoede worden geconfronteerd. Deze factor kan tegelijk als oorzaak en als gevolg van een armoedeproces gezien worden.

Er is een wereld van verschil tussen een verkeersluwe woonwijk met veel groen en met speelmogelijkheden voor de kinderen en een lange straat met een smal voetpad en een breed wegdek voor veel auto's, vrachtwagens en bussen. Niet iedereen kan kiezen voor een gezellige woonbuurt met boompjes en bloempjes, waar het ook verkeersveilig is.

Omdat ik vond dat ook dit aspect in mijn rede aan bod moest komen, ging ik op informatietocht. Aanvankelijk met mager resultaat. Er zijn geen relevante studies voor West-Vlaanderen en niets dat dit aanvoelen concretiseerde.

Daarom hou ik hier een pleidooi aan alle beleidsmakers om ook dit aspect in armoedebestrijding mee op te nemen. Dit verdient zeker ook onze aandacht. Achtergestelden wonen al te dikwijls langs verkeersonveilige wegen, in straten geplaagd door vandalisme en verval of onleefbare buurten met slechte huisvesting

en te weinig hygiëne. Ook is er veelal weinig open ruimte. Kansarme kinderen spelen meer op straat omdat er thuis geen ruimte is. Er moet meer aandacht zijn voor speelruimte.

De leefbaarheid van kansarme buurten mag minstens niet in het gedrang komen door vandalisme of overlast. Ze zou daarnaast ook kunnen verhoogd worden door enige verkeerssluwte, daar waar mogelijk.

11.1 Kansarme buurten in West-Vlaanderen

Een kansarme buurt wordt in de sociaal wetenschappelijke literatuur gehanteerd om de allerarmste buurten te onderscheiden waarvan voorondersteld wordt dat het woonmilieu daar op zich al een oorzaak van armoedebestendiging is. De idee is dat armoedebestrijding in deze buurten op zich niet zal volstaan om de situatie te verbeteren, maar dat er ook aan buurtonwikkeling moet gedaan worden²⁶. Er zijn geen glasharde criteria om na te gaan of een buurt al dan niet achtergesteld is. De achterstellingsindicatoren zijn immers niet altijd valabel. De aanduiding van kansarme buurten is in zekere mate een sociaalwetenschappelijke constructie. Een achtergestelde of kansarme buurt is een buurt waar een cumulatie van ruimtelijke concentratie van verschillende sociale uitsluitingen optreedt. Dat is ondermeer een duidelijke concentratie van lage inkomens, lage woonkwaliteit, laag scholingsniveau en lage tewerkstelling in combinatie met elkaar.

De Kansarmoedeatlas van de provincie West-Vlaanderen²⁷ is een zeer verdienstelijke beleidshulp. De Kansarmoedeatlas brengt de geografische spreiding van mogelijke concentraties van kwetsbare gezinnen in West-Vlaanderen in kaart.

Een kansarme buurt wordt gedefinieerd als een buurt waar een veelheid aan kansarmoedeproblematieken voorkomen. Deze problematieken worden in vier grote thema's gebundeld: demografie, huisvesting, onderwijs en werkloosheid.

26 Jacobs, D., Swyngedouw, M. (2000). Een nieuwe blik op achtergestelde buurten in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. In: Tijdschrift voor sociologie, 21/3, 197-227.

27 www.west-vlaanderen.be/kwaliteit/Welzijn/socialeplanning/Pages/gemeentelijkesteekkaarten.aspx

Scoort een buurt slecht op minstens drie van deze vier, dan wordt deze als kansarm benoemd. De buurten die in deze atlas als kansarm worden bevestigd, vertonen dus een verhoogde concentratie aan achterstellingsindicatoren.

In West-Vlaanderen zijn er 93 kansarme buurten, verspreid over 23 West-Vlaamse gemeenten. Gemiddeld is er in één op de drie gemeenten minstens 1 kansarme buurt. Bij de kustgemeenten is dit minstens 1 per kustgemeente. In totaal wonen er 58.195 gezinnen of 109.722 inwoners in deze kansarme buurten. Uitgedrukt in percentages is dit 12,54 % van de West-Vlaamse gezinnen of 10,16 % van de West-Vlamingen.

Een opvallende vaststelling is dat de inwoners wonend in een kansarme buurt niet evenredig verspreid zijn over de 23 betrokken gemeenten. **Zo woont een vierde (25,8 %) van alle inwoners, woonachtig in een kansarme buurt, in Oostende terwijl slechts 0,5 % in Tielt of Veurne woont.** Kijken we binnen de gemeenten zelf naar het aandeel inwoners wonend in een kansarme buurt ten opzichte van de totale populatie binnen deze gemeente, dan zien we ook hier een grote variatie tussen de gemeenten. In Blankenberge en Oostende woont 40 % van de inwoners in een kansarme buurt, in Tielt en Ieper woont minder dan 4 % van de inwoners in een kansarme buurt.

Naast een algemene screening van West-Vlaanderen (om buurten te detecteren met een verhoogde kans op kansarmoede), wordt bijkomend bijzondere aandacht besteed aan twee groepen die, omwille van hun meer afhankelijke positie en volgens andere kansarmoedestudies een verhoogd risico lopen om in een kwetsbare leef-situatie terecht te komen: kinderen/jongeren en ouderen. De hoogste concentratie kwetsbare jongeren is er in Mesen, De Panne, Oostende en Blankenberge (>50% van alle jongeren binnen de gemeente). **De hoogste concentratie kwetsbare ouderen is er in de kustgemeenten en in Brugge. 81.120 60-plussers (27,69%) wonen in een buurt waar de drempelwaarde op de indicator kwetsbare ouderen werd overschreden.**

Ook de evolutie van de kansarme buurten werd bekeken. De situatie in 2010 werd vergeleken met de situatie in 2006. In absolute aantallen tellen we nagenoeg evenveel kansarme buurten voor beide jaren. In 2006 waren er 96 buurten, in 2010 93 buurten. Dit zijn niet noodzakelijk dezelfde buurten. Ongeveer 1/3^e van de

kansarme buurten in 2006 is geen kwetsbare buurt in 2010. Maar ongeveer evenveel nieuwe buurten dringen zich in 2010 op als zijnde kansarm. Globaal genomen kan de evolutie als volgt samengevat worden: de kust gaat er op vooruit terwijl de meer landelijke gebieden rond de dorpskernen een achteruitgang boeken.

Deze atlas is een heel interessant en bruikbaar instrument om het lokale debat te stofferen. Per gemeente is er een steekkaart opgemaakt.

12.

**De buurt kan heel
wat in beweging
brengen**

12 De buurt kan heel wat in beweging brengen

Armoede is een netwerk van sociale uitsluitingen die interageren en elkaar versterken. Het scheidt de armen van de algemeen aanvaarde leefpatronen van de samenleving. Deze kloof kunnen ze niet op eigen kracht overbruggen.

Met enkel een hulp biedende overheid en zonder participatie, helpt het klassieke hulpmodel ons niet vooruit om uit het debat van *“wie nog in armoede blijft, wil er eigenlijk niet uit”* te geraken. Er is meer nodig: meer samenwerking en een geïntegreerde benadering.

Armoedebestrijding is meer dan maatregelen die de armoede bij een bepaalde groep mensen wil verkleinen. Een dusdanig beleid heeft immers het risico van stigmatisering en van criteria die andere groepen weer uitsluiten. De aanpak van het armoedeprobleem is een en-en-verhaal. Niet enkel financiële bijstand dus, maar ook investeren in gezondheid, cultuur, wonen, onderwijs en samenleven.

Armoede kan ook niet opgelost worden door enkel te kijken in de richting van het beleid of in de richting van de professionelen. De Britse filosoof en econoom Stuart Mill stelde dat juist omdat de wet niet alles kan regelen, het des te belangrijker is dat mensen elkaar onderling helpen om het goede te doen en elkaar te weerhouden van het slechte. Op het moment dat de wetgever problemen niet meer kan oplossen, moet je de mensen sterker maken, is de uitgangsbasis. Niet ieder aspect van armoede kan immers door beleid worden ondervangen. Alles professionaliseren is ook geen haalbare kaart en is daarenboven ook niet effectief.

Vandaag betekent arm zijn vaak ‘gevolgd worden’, soms door verschillende sociale werkers en diensten. De begeleiding vindt men terug in alle domeinen en alle etappes van het persoonlijke, familiale of professionele leven van een individu. Er is budgetbegeleiding, psychologische begeleiding, integrale jeugdhulp, individuele en familiale psychologische begeleiding. De gevolgde personen hebben vaak het gevoel controle te verliezen en hebben de indruk dat hun leven in hun plaats geleid wordt. Dat staat wars tegenover actief participeren aan de maatschappij.

Individualisering is een kapstok voor veel cultuurpessimistische kwalificaties van onze huidige samenleving. Er is effectief een toenemend individualisme. Toch is er nog steeds voldoende solidariteit in onze samenleving. Er wordt tevens almaar meer hoop gevestigd en ingezet op kleinschalige, informele sociale verbanden als

basis voor de ontwikkeling van aangename omgangsvormen, nieuwe gemeenschapsgevoelens en actief burgerschap. Dat en ook solidariteit zijn ongetwijfeld onmisbare elementen om de kloof tussen arm en rijk te overbruggen.

12.1 Ongelijkheid ondermijnt een samenleving

De kloof tussen arm en rijk belangt iedereen aan. Ze is niet alleen dieper geworden, ze is ook breder geworden. Omdat de wereld ingewikkelder is geworden, mensen grip verliezen en tegelijkertijd zien dat mensen aan de top overal mee wegkomen. De overheid moet streng optreden tegen fraude en misbruik van sociale uitkeringen, maar ook tegen wangedrag aan de top. De samenleving moet niet zo snel mensen buiten sluiten. Er zijn ook bedenkingen bij de winstmaximalisaties ten koste van onze samenleving.

Ongelijkheid creëert meer spanningen, stress en gezondheidsproblemen. *“Statistieken bewijzen wat we intuïtief begrijpen: Ongelijkheid is ongezond”*, aldus de socioloog Richard Wilkinson in *“The Spirit Level. Why equality is better for everyone”* (2009).

“Economische groei zorgt aanvankelijk wel voor meer welzijn, maar vanaf een bepaald punt kan je enkel nog onze levenskwaliteit verbeteren door de ongelijkheid weg te werken”. In meer ongelijke samenlevingen zijn er meer drugsverslaafden, meer misdaad en geweld, meer tienerzwangerschappen en is er meer zwaarlijvigheid en meer kindersterfte. Die problemen spelen niet alleen de armen parten. Ook rijken hebben baat bij meer gelijkheid. Ze zouden minder last hebben van depressies en geweld en ook meer genieten van sociale relaties.

Wilkinson: *“Gelijkheid verbetert de kwaliteit van de sociale relaties in een maatschappij. In meer ongelijke samenlevingen is er meer competitiviteit. In de sociale relaties gaat status een grote rol spelen. Dat zorgt voor stress. Sociaal contact wordt een beproeving. Alles draait rond geld en mensen moeten langer en harder werken.”* Verder stelt hij ook nog: *“Hoe meer gelijkheid, hoe kleiner de rol van status en de daarbij horende drang om te consumeren. In gelijke samenlevingen heb je ook meer cohesie. De bevolking is meer betrokken, er is meer gemeenschapsleven. Gelijkere*

samenlevingen hebben ook betere leiders die meer doen rond milieu, meer geld uitgeven aan ontwikkelingssamenwerking en minder aan oorlogen"²⁸.

12.2 De kracht van solidariteit

Solidariteit stoelt op het besef dat, wat de ander aan miserie overkomt, ook onszelf kan overkomen. Tegen die miserie willen we, zowel die ander als onszelf, beschermen. Solidariteit is kiezen voor verbondenheid met anderen. Het is een reactie tegen het vooropstellen van het eigen belang en stoelt op de idee van gelijkwaardigheid en verdraagzaamheid.

Vanuit het morele besef dat het normaal is dat wij de medemens hulp bieden, wordt een gedeelde verantwoordelijkheid aanvaard. Dat is solidariteit.

In de armoedebestrijding hebben we deze drijfkracht ook nodig. Solidariteit moet meer dan een stimulans kunnen zijn. Armoede confronteert ons immers met de vraag naar het persoonlijk engagement van iedereen. Door de nood van de armen ernstig te nemen, willen mensen zich engageren voor de nood van anderen. Werken aan een solidaire gemeenschap met meer sociaal kapitaal is effectiever dan een geïsoleerd armoedeproject.

12.3 Het sociaal kapitaal

De term sociaal kapitaal vestigt de aandacht op de productieve waarde van sociale contacten.

Een collectief voordeel van sociaal kapitaal is er bijvoorbeeld voor buurtbewoners die allemaal een beetje letten op het wel en wee van de kinderen buiten en daarmee een sociaal en pedagogisch klimaat creëren waarvan zowel kinderen als volwassenen profijt hebben. Dergelijke samenwerking en onderlinge dienstuitwisseling versterken de sociale netwerken, het vertrouwen in elkaar en de medemens in het algemeen.

Sociaal kapitaal is een belangrijk pasmunt voor kwetsbare groepen. Het armoedeonderzoek wijst echter op de begrensdheid van de sociale netwerken waarin

²⁸ Belrouf, K.. (2011). *Alleen in een meer gelijke samenleving kunnen we klimaatproblemen oplossen*. www.dewereldmorgen.be. 12 april.

arme huishoudens zijn ingebed. Dit netwerk vervult vooral een materiële functie en veel minder een functie van sociale mobiliteit. De solidariteit van de kansarmen onderling is een sterke kracht in hun overlevingsverhaal, maar met dit alleen geraken de armen niet uit hun situatie.

Dat komt omdat de sociaal-economische mobiliteit van een reeds kwetsbare groep geblokkeerd wordt door uitsluitingsfactoren. Hierdoor ontstaat een sterke groeps-solidariteit waarbinnen individuele sociale stijging afgekeurd en afgeremd wordt. In zo'n groep is er zodoende veel sociaal kapitaal aanwezig dat nuttig is voor het dagelijkse rondkomen, maar dat het vooruitkomen blokkeert.

12.4 Het sociaal belang van buurten

De sociale structuur van een buurt of wijk bestaat uit een wirwar van tactische verwantschappen die al dan niet de grenzen doorsnijden van etnische groepen, opleidingsniveaugroepen, leeftijdsgroepen en andere sociale eenheden.

Een wijk kan op symbolisch niveau een belangrijke identiteit zijn. Mensen wonen niet graag in een wijk met een slechte reputatie, onder andere omdat ze vrezen dat die reputatie terugslaat op hun eigen status en aanzien.

Het sociale klimaat in een wijk wordt ondermeer bepaald door de aanwezigheid van 'goede mensen'. Het samenlevingsklimaat op straat en op het plein wordt verbeterd door de uitwisseling van vriendelijkheden en door onderlinge contacten en informele hulp die mensen individueel en collectief helpen rondkomen en vooruitkomen.

Tussen burens is er veelal minstens een praktische dienstenuitwisseling, zoals helpen met zware dingen, de planten water geven tijdens de vakanties of even op de kinderen passen. Dat is ook de belangrijkste basis van het contact en wordt algemeen omschreven als: *'We lopen elkaars deur niet plat, maar als het nodig is, zijn we er voor elkaar.'* Dat beschrijft niet alleen de dagelijkse praktijk, maar ook de verwachting en het vertrouwen in het samenlevingsklimaat van de wijk of straat.

Iemand doet of geeft iets in de verwachting om daar op korte of lange termijn iets voor terug te krijgen, van die persoon zelf of van de gemeenschap waartoe hij of zij behoort. Dat is het principe van de wederkerigheid. Het probleem hiermee is echter dat mensen die weinig kunnen geven ook weinig krijgen en dat net die mensen meest aangewezen zijn op informele hulp.

12.5 Een sterke samenleving in buurten en dorpen

Een sterke samenleving in buurten, wijken en dorpskernen steunt grotendeels op solidariteit. Als kansarmen actief kunnen deelnemen aan het sociale leven in hun buurtomgeving en dorp, worden ze gestimuleerd om hun eigen situatie in eigen handen te nemen en te verbeteren.

Buurtbewoners kunnen het verschil maken in hun straat en wijk door niemand uit te sluiten die het wat moeilijker heeft. Door wel integendeel contact te zoeken met kansarmen, door echt te luisteren naar hun verhalen en hen met raad en daad bij te staan. Een beetje meer individuele solidariteit kan wonderen doen. Deze hulp heeft, behalve praktisch nut, ook emotionele en morele betekenis. Kansarme mensen hebben daardoor minder het gevoel er helemaal alleen voor te staan en individueel verantwoordelijk te zijn voor hun positie en de oplossing van hun noden en behoeften.

Het gedrag van buurtbewoners die steunen en aandacht schenken, dat al dan niet gebaseerd is op opvoeding of morele principes van sociaal verantwoordelijkheidsbesef, is niet alleen een bron van hulp, maar vervult tevens een niet te onderschatten voorbeeldfunctie.

Contact met mensen die net een stapje verder zijn, iets meer weten of meer lef hebben, ergens de weg weten of een deur kunnen openen, helpt mensen om hun ambities te realiseren en om ontwikkelingsstappen te durven zetten. Of om zich voor te kunnen stellen dat zoiets tot de eigen mogelijkheden behoort en daaruit kracht te putten om zich los te maken van remmende conformiteitsdwang van partner, familie of 'de gemeenschap'.

In een buurt of straat is het niet persé nodig om iets met de burens of buurtgenoten te ondernemen. Een laagopgeleide of een kansarme profiteert niet automatisch van de aanwezigheid van hoogopgeleide en gevestigde mensen in zijn of haar buurt. Dat wil niet zeggen dat contacten uitgesloten zijn. Door deelname aan buurtactiviteiten – als die er zijn – krijgen mensen toegang tot een bredere kring van mensen en informatie.

De vorming van dwarsverbanden tussen groepen mensen in een buurt, wijk of dorp wordt ondermeer mogelijk gemaakt door plekken en voorzieningen waar mensen

elkaar vanwege een specifiek belang of interesse ontmoeten. Dat kan een speelpleintje, een crèche, een winkel, een sportcentrum of een educatieve voorziening zijn. Het belangrijkste is dat de kwaliteit zodanig is dat mensen van verschillende sociale lagen zichzelf en hun ambities erin kunnen herkennen.

Daarom is een openbare bibliotheek een geschikte multi-van-alles-ontmoetingsplek. Een open gebouw met een mooie inrichting, waar heel veel soorten mensen iets van hun educatieve, culturele, recreatieve en relationele gading kunnen vinden. De invulling van de openbare ruimte is een ideaal gegeven om een wijk op de been te krijgen. Iedereen komt er, iedereen maakt er gebruik van en het staat boven alle politieke, culturele, leeftijdsgebonden en ideologische verschillen in de wijk. Het is iets dat alle wijkbewoners bij uitstek delen.

12.6 Het buurtnetwerk

De meeste mensen verwachten van hun burens praktische hulp als dat nodig is en dat krijgen (en geven) ze ook. Er worden simpele diensten en wederdiensten aan elkaar verleend en er wordt op een terloopse, vanzelfsprekende manier zorg geboden. Boodschappen naar boven dragen, even de kinderen opvangen, opletten of de gordijnen van de alleenstaande oudere buurman wel open zijn gegaan en naar de apotheek gaan voor een zieke buurvrouw.

Ook mensen die erg op hun 'privacy' of 'anoniem wonen' gesteld zijn, ontdekken vroeg of laat dat het prettiger is om in noodgevallen bij hun burens te kunnen aankloppen en een paar mensen op straat te kunnen groeten. Ze willen niet in de gaten gehouden worden, maar wel gekend en herkend worden.

Tegelijkertijd houdt bijna iedereen een zekere afstand ten opzichte van de directe burens. Geen vrienden proberen te worden, want als het mis gaat, blijf je aan elkaar vastzitten. Elkaars deur niet platlopen, want je kan elkaar niet altijd ontlopen.

Ook mensen die vinden dat de buurt vroeger veel gezelliger was en dat iedereen elkaar toen kende, verlangen op het niveau van hun directe woonomgeving niet naar een hechte gemeenschap. Ze willen naast elkaar en niet met elkaar wonen.

Het voordeel van deze afstandelijk-vriendelijke houding is openheid en tolerantie. In een lossere netwerk is meer ruimte voor verschillen; een heterogeniteit die vaak gewenst wordt en niet strijdig hoeft te zijn met vertrouwdheid, zolang de burens

vriendelijk en enigszins voorspelbaar zijn. Ook zonder een hechte, homogene wijk-gemeenschap kan een zekere vertrouwdheid en vertrouwen tussen wijkbewoners ontstaan.²⁹

12.7 Ontmoetingen in de zelfredzame buurt

Om een prettig samenlevingsklimaat te handhaven, moet het lokaal beleid rekening houden met het sociaal functioneren van haar verschillende buurtgemeenschappen, zeker in relatie tot de individuele en collectieve zelfredzaamheid en sociale mobiliteit. Ontmoetingen voor de buurt faciliteren is daarom veel efficiënter dan lineair op armoede te focussen.

Er moet voorkomen worden dat wie het moeilijk heeft, zich gaat isoleren en de ambities voor zichzelf en/of voor de kinderen opgeeft. Een zelfredzame buurt vangt deze signalen tijdig op.

Buurtbewoners hebben in eerste instantie misschien wel de reflex zich eerder afzijdig te houden bij signalen dat er iets fout loopt in een gezin. Ook durven ze dikwijls geen stappen te ondernemen, uit schrik. Maar als je die buurt bevraagt, dan blijkt iedereen wel iets te willen doen. Liefst als iemand de kar gaat trekken. Als daar de wijkagent, de huisdokter, Kind & Gezin of het beleid met de buurt gaat samen zitten, dan komt er iets in beweging.

Ook kleinschalige activiteiten waarbij men elkaar leert kennen, zoals buurtfeesten en barbecues, zijn belangrijk om het sociaal weefsel in de buurt te bevorderen. Door herhaalde ontmoetingen voelt men zich met de buurt verbonden. Op de website www.participatiewordtgesmaakt.be worden tips gegeven voor wie zich wil verdiepen in participatie. Op deze website staan een aantal inspirerende voorbeelden: bewonersgroepen die aan slag gaan om oude gebouwen te herwaarderen en een nieuwe bestemming te geven. Dat is ondermeer het geval bij de gemeenteschool van Oostkerke en de renovatie van het oud gemeentehuis van Emelgem. Ik kan iedereen aanbevelen zich te laten inspireren door deze website.

²⁹ Van der Zwaard, J. (2004). *Zoek de verbanden! Sociaal kapitaal als basis voor sociaal beleid*. Uit: *Aannemen of waarnemen? Een dynamische kijk op sociaal kapitaal*. Tilburg, p. 20-58.

Professionele krachten moeten selectief georiënteerd worden en meer op de tweede lijn geplaatst worden. Buurtopbouwwerkers doen fantastisch werk, maar kunnen dit niet alleen. Dat mag ook niet de opzet zijn. Een opbouwwerker/wijkwerker is door zijn permanente aanwezigheid in de wijk zeer goed geplaatst om ook meer structurele signalen inzake samenleven, veiligheid, woonomgeving,... te bevragen, te duiden en te analyseren met de betrokkenen en naar voor te brengen in het overleg met het beleid.

Binnen het opzet van een integrale armoedebestrijding moet participatie en emancipatie van alle buurtbewoners echter gedragen zijn door de buurtbewoners zelf.

12.8 Nieuwe Stad in Oostende

De Nieuwe Stad leek jarenlang, ondanks haar naam, een slapende uithoek van de stad. Een problematische sociale hoogbouwwijk van 750 appartementen (1300 bewoners) aan de rand van Oostende, een plek vol anonimiteit en sociale isolatie, een plek zonder beweging of gemeenschapsleven, een plek met een verwaarloosde aanblik, een plek waar de betrokkenheid van bewoners op de wijk en elkaar ver te zoeken was. Het stadsbestuur besliste om, onder impuls en in navolging van Samenlevingsopbouw West-Vlaanderen, in deze wijk te investeren.

Nu organiseert Arktos³⁰ er laagdrempelig ontspannende en vormende activiteiten voor de jongeren in de wijk zelf. Er is een jaarlijkse open bewonersvergadering. Dagelijks pakken vrijwilligers uit de wijk het vuil op straat aan.

Een Dag van de Buren stelt het burenen-zijn-met-elkaar centraal en laat iedereen genieten van een barbecue. Een groep vrijwilligers uit de wijk onderhoudt de tuin in het midden van de wijk. De vrijwilligers droegen zelf het idee aan, waren bij elke stap in de uitbouw betrokken en hielpen zelfs de tuin, samen met kinderen en jongeren uit de wijk, aanleggen. Begin juni 2010 werd de tuin feestelijk geopend voor de hele wijk. Ze kweken groenten, planten en kruiden die terugvloeien naar de wijk: op open tuindagen kunnen bewoners kruiden komen plukken, de sla werd verloot onder bewoners tijdens de rommelmarkt in juni,

30 Arktos vzw is een vormingsorganisatie voor maatschappelijk kwetsbare kinderen en jongeren

prei en tomaten verdwijnen in een soep voor de wijk. Driemaandelijks verschijnt er een bewonersbrief die bus aan bus verdeeld wordt en waarin nieuws staat over de wijk, de nodige info, oproepen om deel te nemen, enz.

12.9 Buurtwerking 't Park in Wervik

Ook over de buurtwerking van de wijk 't Park in Wervik is al heel wat inkt gevloeid. Veel positiefs. Terecht. Het stond ook al eerder in de krant dat deze Wervikse buurtdienst één van de best draaiende werkingen in Vlaanderen is. Het is het levende bewijs dat een combinatie van buurtdiensten en een bewonerswerking een geslaagde manier is om aan de leefbaarheid te werken.

Deze buurtwerking is een vrij uniek project dat op verschillende vlakken een meerwaarde biedt. Er worden waardevolle buurtdiensten geleverd via betaalde duurzame jobs voor laaggeschoolde werkzoekenden, samen met heel wat vrijwilligerswerk. De cafetaria van de ontmoetingsruimte is iedere namiddag vrij toegankelijk en je vindt er de krant en een computerruimte met internet. Participatie is de grote kracht, ook het feit dat er wordt vertrokken vanuit de specifieke noden van de wijk. Via een ideeënbus en een bewonersraad op regelmatige basis worden signalen opgevangen. 't Buurtgazetje zorgt maandelijks voor nieuws uit de wijk. Een verdienstelijk initiatief.

12.10 Geen mirakelmiddel

Het beleid en de professionelen kunnen effectief veel doen, maar mogen – en kunnen dit eigenlijk niet – de burgers niet de kans geven zich aan alles te onttrekken. Er zijn ook niet genoeg middelen om elke problematiek uit te roeien zonder engagement van de burgers. Zeker armoede confronteert ons met de vraag naar het persoonlijk engagement. Iedereen moet betrokken zijn met de samenleving waarbinnen we leven. Als solidariteit de regel zou zijn, kan er nog veel in beweging komen. Het is geen mirakelmiddel. Toch geloof ik dat de buurt en solidariteit twee sleutelwoorden zijn in de strijd tegen het onrecht dat armoede is.

Ik hoop dat mijn pleidooi over het sociale belang van buurten en van solidariteit de verschillende overheden kan aanzetten om algemeen nog meer hierop in te zetten. Omdat armoede onaanvaardbaar is. Omdat armoede iedereen aanbelangt.

13.

Twaalf tips voor actie

13. Twaalf tips voor actie

In mijn rede over armoede blijf ik vrij beschrijvend. Doelbewust. Armoede woekert in zowat alle aspecten van het leven. Ik heb ook niet alles behandeld. Enkel hetgeen mij werd aangegeven. Die feiten en tekorten heb ik gesitueerd en geanalyseerd. Hier en daar gaf ik een *best practice*. Voor mijn laatste hoofdstuk over de belangrijke rol van de buurt liet ik me grotendeels inspireren door het geslaagd project in Wervik en door recente visienota's over armoede. Dat is zeker niet hét wondermiddel en enige soelaas tegen armoede. Armoedebestrijding is immers een en-en-verhaal.

Afsluitend schuif ik graag 12 concrete actiepunten naar voren:

- **Dialogoog:** Dialogoogtafels en alle initiatieven ter bevordering van de dialoog tussen armen en niet-armen worden ondersteund. Dit zowel voor buurten als op gemeentelijk en provinciaal niveau.
- **Bekendmaking:** Alle organisaties en verenigingen die zich inzetten tegen verschillende vormen van kansarmoede of tegen armoede *tout court*, krijgen nog meer bekendmaking. Een sensibilisering voor het gebruik van deze diensten gebeurt ondermeer via kanalen waar armen komen.
- **Ervaring:** Ervaringsdeskundigen komen hun relaas over de innerlijke wortels van armoede brengen op allerlei initiatieven vanuit scholen, serviceclubs en socio-culturele verenigingen in West-Vlaanderen.
- **Signaal:** De signaalfunctie van leerkrachten, thuisverplegers, poetsdiensten, erfbetreders,... worden gefaciliteerd waar mogelijk. Ze worden concreet geïnformeerd over het dienstverleningsaanbod van het OCMW, zodat ze mensen naar het OCMW kunnen toe leiden.
- **Communicatie:** Alle publieke diensten voeren een doordacht taal- en een aangepast communicatiebeleid, zonder drempels voor wie het moeilijk heeft.
- **Website:** Een website van de provincie biedt een overzicht van alle initiatieven van scholen en andere organisaties die de kracht en insteek van onderwijs

ondersteunen, zoals huistaakbegeleiding en mentorschap. Onderwijs en vorming zijn cruciale sleutels tot volwaardige socio-professionele perspectieven en het voorkomen van armoede.

- Jeugd: Er zijn meer promotie en mogelijkheden voor een specifieke jeugdwerking voor kansarmen. Dit als opstap, zodat jongeren in armoede vanuit een beschermde omgeving kunnen doorgroeien naar de reguliere jeugdbeweging. De jeugdbewegingen zelf investeren in vorming zodat de integratie van kansarmen nadien vlot kan.
- Loket: Gemeentelijke of intergemeentelijke éénloketsystemen voor Wonen, Energie en Water worden systematisch verder uitgebouwd, zodat iedere West-Vlaming een dergelijk dienstbetoon binnen zijn bereik heeft.
- OCMW: De OCMW-diensten stimuleren nog meer preventie en opsporing van hulpbehoevenden en dat zeker op het platteland. Ze initiëren tevens verder diverse campagnes voor een gerichte bewustmaking van en voorlichting inzake schuldoverlast en andere problematieken waarvan armen sneller kwetsbare slachtoffers zijn.
- Groepsaankoop: De groepsaankoop groene energie van de provincie staat open voor mensen met een budgetmeter. De hinderpalen waardoor dit niet kon bij de eerste groepsaankoop, moeten worden weggewerkt.
- Huisvesting: Het huisvestingsbeleid wordt afgestemd naar mogelijkheden voor cohousing in de sociale huisvesting en projecten die de buurtwerking stimuleren.
- Cultuur: Omdat cultuurparticipatie voor kansarmen niet mag benaderd worden als weinig fundamenteel voor hen, verdienen alle initiatieven die hen cultuurkansen bieden ondersteuning.

14.

Bibliografie

14. Bibliografie

Belrouf, K.. (2011). *Alleen in een meer gelijke samenleving kunnen we klimaatproblemen oplossen*. www.dewereldmorgen.be. 12 april.

Brugge, werkgroep "Brugge dialoogstad". (2010). *Verslag ontmoeting 1 december 2010 'Brugge Dialoogstad'*.

Cantillon, B., Horemans, J., Vandenbroucke, P., Van Lancker, W. (2011). *Inkomen en armoede in Vlaanderen en Europa*. In: *De sociale staat van Vlaanderen 2011*, Studiedienst van de Vlaamse regering, 131-162.

Cantillon, B. (2009). *De paradox van de investeringsstaat: Waarom is de armoede niet gedaald?* UA/Berichten, Antwerpen: Centrum voor Sociaal Beleid Herman Deleeck, mei.

CAW Pamflet, Dag van Armoede 17 oktober 211. *Ontsnappen uit armoede is een zaak van iedereen!*.

Clijsters, J. (2010). *Beeldvorming rond armoede – Interview met Danny Wildemeersch*. www.kifkif.be, 23 december.

Cohousingplatform. www.cohousingplatform.be.

Coopman, D. (2010). *Jakedoe. Nieuwe jeugdwerking in Roeselare*. In: Visie, 22 oktober. www.acw.be/regiokrt.

De Link. *Ervaringsdeskundige in armoede en sociale uitsluiting. Visie op armoede*. www.delink.be.

De Mets, J. (2011). *Preventie en remediëring in het secundair onderwijs. Verslagboek intervisie*. Koning Boudewijnstichting.

De Morgen. (2012). *'Voor armen is een dorp een openluchtgevangenis'*. 27 april. p. 10.

De Standaard. (2012). *Steeds meer daklozen vragen nachtopvang*. 28 maart. p. 27.

De Standaard. (2012). *Opbod over arme zelfstandigen*. 14 augustus. p. 40.

De Tijd (2012). *Onze toekomst ligt in de stad*. 25 februari. p. 40.

Eén. Uitzending van Panorama (2012). *Panorama focust op de Vlaamse woondroom*. 3 mei.

Efrem. www.efrem.be.

Galle, C. (2012) *Wie arm is, betaalt de hoogste prijs*. In: Knack, 15 februari, p. 66.

Jacobs, D., Swyngedouw, M. (2000). *Een nieuwe blik op achtegestelde buurten in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest*. In: Tijdschrift voor sociologie, 21/3, 197-227.

Het Nieuwsblad online. (2010). *Dorp is twintig procent duurder dan stad*. 24 november.

Het Laatste Nieuws. (2012). *2,5 miljoen euro voor 1289 gesloten winkels*. 18 juni.

Huybrechts, F., Meyer, S., Vranken, J. (2011) *Energiearmoede in België. Finaal rapport*. ULB en Centrum OASeS, UA. december.

Jacobs, M., Keygnaert, H. (2012). *Laten we de buurt inzetten tegen armoede. Interview met Peter Adriaenssens*. In: Lokaal Trefdageditie VWSG, april, 63-66.

Koning Boudewijnstichting. (2012). *Zeven beleidsaanbevelingen om armoede bij zelfstandigen aan te pakken*. Persbericht 6 februari, www.kbs-frb.be.

Lambrecht, J., Broekaert, W. (2011). *Armoede bij zelfstandigen. Een kwantitatief en kwalitatief beeld*. Studiecendrum voor Ondernemerschap, Hogeschool-Universiteit Brussel, februari.

Lecluyse, F. (2012). *Kennis delen maakt iedereen sterker*. In: 1000boot. 10-11.

Lescauwae, D. (2010). *Thuisloosheid kan beëindigd worden. Een overzicht van Europese strategieën bij het bestrijden en voorkomen van thuisloosheid*. januari, www.CAW.be.

Mathijssen, C. (2010). *Armoedebestrijding op het platteland. Op zoek naar knelpunten en uitwegen*. Leuven: Cera.

Onderzoek- en documentatiecentrum omtrent (generatie)armoede en armoedebestrijding. (2012). *Energiearmoede*. e-Zine, jaargang 4, nr. 2. februari.

Provincie West-Vlaanderen. (2004). *Wonen in West-Vlaanderen*.

Provincie West-Vlaanderen. (2011). *Kansarmoedeatlas West-Vlaanderen*.

Provincie West-Vlaanderen. (2012). *Ruim 58% van de gezinnen stapt over na groepsaankoop en bespaart gemiddeld 278 euro*. Persbericht van 4 april.

Samenlevingsopbouw. (2011). *Korf met beleidsvoorstellen. Inspirerende inhouden voor het bepalen van beleidsprioriteiten met maatschappelijk kwetsbare groepen*, september.

Samenlevingsopbouw Oost-Vlaanderen. *Onderbescherming & proactief handelen*. Zuid-Oost-Vlaanderen 2010-2012.

Spiesschaert, F. (2005). *Ervaringsdeskundige in armoede en sociale uitsluiting. Een inleiding tot de methodiek*. ACCO.

StopArmoede.Nu. (2011). *Eisenbundel Duidelijke Taal. Voor verstaanbare papieren, eenvoudige procedures en een toegankelijke dienstverlening*. December.

Storms, B., Goedemé, T., Van den Bosch, K. (2010). *Het Sociaal-vitaal minimum anno 2010*. UA/Berichten, Antwerpen: Centrum voor Sociaal Beleid Herman Deleeck, december.

Storms, B. (2011). *Wat heeft een gezin nodig om menswaardig te participeren aan onze maatschappij? Een budgetstandaard voor Vlaanderen*. Katholieke Hogeschool Kempen en Centrum voor Sociaal Beleid Herman Deleeck.

Studiedienst van de Vlaamse regering. (2012). *Vlaamse armoedemonitor*. April.

Uit de marge. (2010). *Wij tellen mee! Leren uit de werkingen met kinderen en jongeren in armoede*. www.uitdemarge.be.

Van der Stighelen, G. (2012). De besparingen moeten nog komen, de miserie is er al. In: *De Morgen*, 10 februari. p. 21.

Van de Weghe, W. (2012) *Arm Vlaanderen*. In: *De Tijd*, 4 februari, p. 37.

Van der Zwaard, J. (2004). *Zoek de verbanden! Sociaal kapitaal als basis voor sociaal beleid*. Uit: *Aannemen of waarnemen? Een dynamische kijk op sociaal kapitaal*. Tilburg, p. 20-58.

Van Haarlem, A., Coene, J., Dierckx, D. (2012). *Rapport Armoedebaarometer 2012*. Antwerpen: UA – OASeS, mei.

Vlaams parlement, Plenaire vergadering van 8 februari 2012. *Actuele vragen over de armoedebestrijding bij zelfstandigen*.

www.vlaamsparlement.be/Proteus5.

Vlaams parlement, Plenaire vergadering nr. 37 [2011-2012] – 23 mei 2012, *Actualiteitsdebat over armoede in Vlaanderen*, 9-36.

Vlaams parlement, Schriftelijke vraag nr. 16 van 16 oktober 2007 van Carl Decaluwe. *Socialehuisvestingsmaatschappijen - Huurachterstallen*. Antwoord van Marino Keulen, Vlaams minister van Binnenlands Bestuur, Stedenbeleid, Wonen en Inburgering.

Vlaams parlement, Schriftelijke vraag nr. 53 van 14 oktober 2011 van Liesbeth Homans. *Sociale huisvesting – Dak- en thuislozen*. Antwoord van Freya Van den Bossche, Vlaams minister van Energie, Wonen, Steden en Sociale Economie.

Vlaams parlement, Schriftelijke vraag nr. 551 van 22 september 2011 van Carl Decaluwe. *Patrimoniumenquête socialehuisvestingsmaatschappijen – Energierenovatieprogramma*. Antwoord van Freya Van den Bossche, Vlaams minister van Energie, Wonen, Steden en Sociale Economie.

Vlaams parlement, Schriftelijke vraag nr. 254 van 10 februari 2012 van Patricia Dewaele. *Armoedebeleid – Alleenstaanden*. Antwoord van Jo Vandeurzen, Vlaams minister van Welzijn, Volksgezondheid en Gezin.

Vlaamse ouderenraad. (2010). *Armoede treft 1 op 5 ouderen*.

Vlaamse Overheid, (2011). *VRIND 2011*.

VREG. (2011). *Rapport van de Vlaamse Reguleringsinstantie voor de Elektriciteits- en Gasmarkt van 31 mei 2011 zoals gewijzigd en uitgebreid op 30 september 2011*.

Wildemeersch, D. (2010). *Beelden van armoede*. www.apache.be, 22 oktober.

www.maakerspelvan.be (2011).

15.

Bijlagen

15. Bijlagen

1. Het aantal woonbehoefte kandidaat-huurders en de wachttijd per sociale huisvestingsmaatschappij in West-Vlaanderen (juni 2012):

Aantal woonbehoefte kandidaat-huurders		Wachttijd	
Het Lindenhof, Blankenberge	388	865,0	2 jaar 1 maand
Brugse Maatschappij voor Huisvesting, Brugge	1662	1.110,3	3jaar
Vivendo, Brugge	2112	1.058,5	2jaar 3maanden
WoonWel, Oostende	363	955,8	2jaar 2maanden
Mijn Huis, Harelbeke	1037	873,6	2jaar 1maand
t 'Heist Best, Knokke-Heist	444	1.530,2	4jaar 19 dagen
Ons Onderdak, Ieper	517	724,6	1 jaar 3maanden
De Mandelbeek, Ingelmunster	278	875,3	2jaar 1maand
Izegemse Bouwmaatschappij, Izegem	236	730,3	2 jaar
Goedkope Woning, Kortrijk	1010	893,8	2 jaar 1 maand 15dagen
Eigen Gift - Eigen Hulp, Kuurne	250	614,8	1jaar 2maanden
Eigen Haard is Goud Waard, Menen	302	918,7	2jaar 1maand 22dagen
Ons Dorp, Menen	238	482,6	1jaar 1maand
De Gelukkige Haard, Oostende	1379	1.317,6	3jaar 2maanden
De Oostendse Haard, Oostende	1780	1.257,0	3jaar 1maand 14dagen
De Mandel, Roeselare	2335	884,8	2jaar 1maand 12dagen
Tieltse Bouwmaatschappij, Tielt	284	747,3	2jaar
Woonmaatschappij IJzer & Zee, Veurne	809	763,9	2jaar
Helpt Elkander, Waregem	458	616,6	1jaar 2maanden
De Leie, Wervik	180	459,8	1jaar 1maand
De Vlashaard, Wevelgem	196	688,0	1jaar 2maanden 26dagen
Eigen Haard, Zwevegem	394	740,6	2jaar
Zuid-West-Vlaamse Sociale Huisvestingsmaatschappij, Kortrijk	514	745,5	2jaar

2. Het aantal opzeggingen van sociale huurcontracten met gerechtelijke tussenkomst, met en zonder uitdrijving (2006):

	zonder	met
Het Lindenhof, Blankenberge	1	3
Brugse Maatschappij voor Huisvesting, Brugge	6	5
Vivendo, Brugge	4	0
WoonWel, Oostende	0	0
Mijn Huis, Harelbeke	1	1
t 'Heist Best, Knokke-Heist	1	0
Ons Onderdak, Ieper	0	2
De Mandelbeek, Ingelmunster	0	1
Izegemse Bouwmaatschappij, Izegem	1	2
Goedkope Woning, Kortrijk	0	0
Eigen Gift - Eigen Hulp, Kuurne	3	0
Eigen Haard is Goud Waard, Menen	0	0
Ons Dorp, Menen	6	1
De Gelukkige Haard, Oostende	0	1
De Oostendse Haard, Oostende	10	5
De Mandel, Roeselare	1	2
Tieltse Bouwmaatschappij, Tielt	0	0
Woonmaatschappij IJzer & Zee, Veurne	3	0
Helpt Elkander, Waregem	2	4
De Leie, Wervik	8	7
De Vlashaard, Wevelgem	1	1
Eigen Haard, Zwevegem	0	3
Zuid-West-Vlaamse Sociale Huisvestingsmaatschappij, Kortrijk	0	0
TOTAAL:	48	38

D/2012/0248/39

vormgeving en druk: Grafische Dienst Provincie West-vlaanderen

